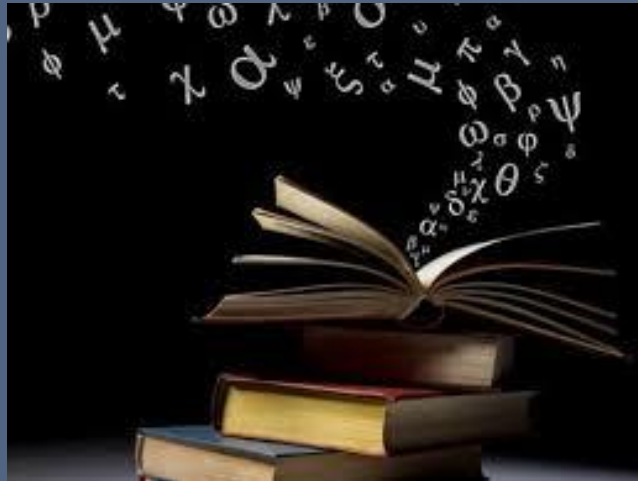

2^ο ΓΕΛ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΘΕΩΡΙΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ ΑΦΡΟΔΙΤΗ
ΚΙΟΥΣΗ ΕΛΕΝΗ
ΝΟΕΑ ΞΑΝΘΗ
ΞΑΓΟΡΑΡΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΜΑΪΟΣ 2023

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	3
ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ.....	7
ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ	8
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ	10
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.....	11
ΕΥΘΥΣ-ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ.....	12
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	12
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ (ΑΝΑΦΟΡΙΚΗ-ΠΟΙΗΤΙΚΗ)	13
ΜΑΚΡΟΠΕΡΙΟΔΟΣ-ΜΙΚΡΟΠΕΡΙΟΔΟΣ ΛΟΓΟΣ	14
ΟΝΟΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ.....	14
ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ	15
ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΤΗΤΑ.....	20
ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ.....	21
ΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ	23
ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ.....	24
ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ (ΕΙΔΗ)	26
ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ-ΟΡΩΝ	27
ΣΥΝΟΧΗ	28
ΤΙΤΛΟΣ-ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΛΟΣ	29
ΥΦΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ.....	30
ΘΕΜΑ 2 ^ο : ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	31
Άρθρο.....	31
Επιστολή.....	31
Ομιλία – Εισήγηση	32
ΤΥΠΟΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ	33
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	34
B. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	35

ΑΦΗΓΗΣΗ	35
ΕΙΔΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΠΕΖΟΥ ΛΟΓΟΥ	36
ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ.....	38
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ	38
Α. ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ	38
ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ	38
ΝΑΤΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ.....	39
Β. ΠΟΙΗΣΗ	40
ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ.....	40
ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ	40
ΠΑΡΝΑΣΣΙΣΜΟΣ	42
ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ – ΣΥΜΒΟΛΙΣΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ	43
ΝΕΟΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ	44
ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ή ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΜΟΣ	44
ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΞΙΑ	45
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ-ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΠΟΙΗΣΗ (ΔΙΑΦΟΡΕΣ)	46
ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ.....	46
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ	49
Γ. ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΓΛΩΣΣΑΣ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ	51
Δ. Τρόπος συνεξέτασης Ν. Γλώσσας-Λογοτεχνίας σύμφωνα με το νέο ΦΕΚ (9.9.21).....	52

A. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΕΙΔΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ

- ✓ **εστιασμένη περίληψη:** απαντάμε στοχευμένα σε συγκεκριμένο ερώτημα
- ✓ **τμηματική περίληψη:** συμπυκνώνουμε τμήμα που μας έχει ζητηθεί μέσα από το κείμενο

ΒΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ

1^ο βήμα: **προσυγγραφικό στάδιο:**

Για την **εστιασμένη περίληψη** υπογραμμίζουμε στο κείμενο τα χωρία που είναι σχετικά με το ερώτημα.

Για την **τμηματική περίληψη** υπογραμμίζουμε τα χωρία που αποδίδουν τα σημαντικά νοήματα.

2^ο βήμα: **συγγραφικό στάδιο:**

Αρχίζουμε την περίληψη ή κάνοντας αναφορά στο ζήτημα που τίθεται ή στο θέμα του κειμένου ή στον συγγραφέα. π.χ. *Στο κείμενο τίθεται το ζήτημα, Σύμφωνα με τον κειμενογράφο κτλ.* ή άμεσα με τις ιδέες του κειμένου π.χ. *Η γλωσσομάθεια είναι απαραίτητη...*

Τη συντάσσουμε χρησιμοποιώντας τις απαραίτητες διαρθρωτικές λέξεις, ώστε να αναδεικνύονται οι νοηματικές σχέσεις που διέπουν το κείμενο και εφαρμόζουμε τεχνικές πύκνωσης.

3^ο βήμα: **μετασυγγραφικό στάδιο:**

Ελέγχουμε το κείμενό μας ως προς την πληρότητα των νοημάτων, τη σαφήνεια της έκφρασης, τη συνοχή, τη συνεκτικότητα και το όριο των λέξεων, κάνοντας τις απαιτούμενες διορθώσεις και προσθαφαιρέσεις.

Καλό είναι να γράφουμε στην αρχή την περίληψη στο πρόχειρο κι έπειτα να τη μεταφέρουμε στο καθαρό τετράδιο.

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΥΚΝΩΣΗΣ

Γενίκευση Αντικατάσταση λέξεων ενός συνόλου με υπερώνυμα.	Κινηματογράφος, θέατρο, μουσική, χορός κτλ. με τη λέξη τέχνη	Η ενασχόληση με την τέχνη εκλεπτύνει τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου
Σύνθεση Απόδοση μιας σειράς ενεργειών με μια φράση.	Σηκώθηκα, πλύθηκα, ντύθηκα κι έφυγα για το σχολείο	Ετοιμάστηκα κι έφυγα για το σχολείο
Επιλογή Επιλογή των πιο σημαντικών ιδεών του κειμένου.	Ο ρατσισμός είναι ένα πολύπλευρο φαινόμενο με σημαντικά αρνητικό αντίκτυπο, οι ποικίλες εκφάνσεις του οποίου φανερώνουν τόσο την παθογένεια των κοινωνιών όσο και τη συμπλεγματική φύση των ανθρώπων. Είναι, μάλιστα, τόσες οι επιμέρους μορφές που λαμβάνει, ώστε σχεδόν κάθε άνθρωπος μοιάζει να ανήκει σε μια ετερότητα που βιώνει κάποιου είδους ρατσιστική διάκριση.	Ο ρατσισμός είναι ένα καθολικό φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας με πολλές εκφάνσεις.
Ονοματοποίηση Αντικατάσταση προτάσεων με μετοχές, επιρρήματα, ονοματικά σύνολα.	Διασώθηκαν πενήντα πρόσφυγες που επέβαιναν σε βάρκα από το λιμενικό της Λέρου	Διάσωση πενήντα προσφύγων...
Χρήση μονολεκτικών τύπων	Την πρώτη ημέρα του Απρίλη	Την Πρωταπριλιά

ΡΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ

Στην αρχή: θίγεται, αναφέρεται το θέμα, δηλώνει, υποστηρίζει, θίγει το θέμα, αναφέρεται σε, διερευνά...

Στη μέση: θεωρεί, διαφωνεί, αντιτίθεται, διακρίνει, τεκμηριώνει, αποδίδει, επισημαίνει, τονίζει, αμφισβητεί, συμφωνεί, αιτιολογεί, παραλληλίζει, διερωτάται, εύχεται, ελπίζει, ανησυχεί, προβληματίζεται, αισιοδοξεί....

Στο τέλος: συμπεραίνει, καταλήγει, προτείνει, αντιπροτείνει...

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Αξιοποιώντας τις τεχνικές πύκνωσης που σου υποδεικνύονται να αποδώσεις συνοπτικά τα παρακάτω αποσπάσματα:

1.Ο ρατσισμός είναι ένα φαινόμενο που το συναντάει κάποιος, <u>όχι μόνο στους ενήλικες αλλά και στους νέους.</u> (Με γενίκευση)	
2.Έτσι <u>οι νέοι υψηλής ειδίκευσης</u> καλούνται να καλύψουν <u>χαμηλά αμειβόμενες θέσεις περιστασιακής ή μερικής απασχόλησης</u> , εκτοπίζοντας παράλληλα <u>άτομα χαμηλής ειδίκευσης.</u> (πύκνωση με μονολεκτικούς τύπους αντί περιφράσεων)	
3.Κάθε φορά που μιλάμε για «άτομα με ειδικές ανάγκες» εκείνο που φανερώνεται είναι κοινωνία <u>μας το ηθικό, αισθητικό, πολιτισμικό σύστημα αξιών που θεμελιώνει την κοινωνία.</u> (με γενίκευση)	
4.Το προφίλ του αναγνώστη εφημερίδας διαφοροποιείται σε πολλά σημεία από αυτό του ακροατή ραδιοφώνου και του τηλεθεατή, αλλά στη σκληρή ουσία του πράγματος υπάρχει ένα ενοποιητικό χαρακτηριστικό: η <u>μαζικότητα.</u> <u>Απευθύνονται σε όλους. Από τη νοικοκυρά, τον οδηγό ταξί, τον δημόσιο υπάλληλο ως τον πανεπιστημιακό λειτουργό, τον φοιτητή και τον συνταξιούχο.</u> Όλοι είναι δυνάμει πελάτες. (Με γενίκευση).	
5.Η τηλεόραση αναπαράγει κι εντείνει τα στερεότυπα. Το άτομο με ειδικές ανάγκες <u>προβάλλει σαν ένα ανυπεράσπιστο παιδί που όταν δεν το αγνοούμε πρέπει να το προστατεύουμε ή να το δαιμονοποιήσουμε.</u> (ονοματοποίηση)	

<p>6.Η συχνή χρήση ερωτήσεων και αιτήσεων από τις γυναίκες <u>ερμηνεύεται από τους συνομιλητές τους μόνο ως επιθυμία για περισσότερες πληροφορίες, ενώ στόχος των γυναικών μπορεί να είναι η εγκαθίδρυση ενός διαύλου επικοινωνίας.</u> (Με σύνθεση)</p>	
<p>7.Η επικράτηση αρνητικών στερεοτύπων για τους ηλικιωμένους, ότι είναι, για παράδειγμα, <u>ανάπηροι, άρρωστοι, αδύναμοι, ευπαθείς, ευάλωτοι, ανίκανοι, απαθείς, ιδιόρρυθμοι, ανόητοι, δυστυχημένοι,</u> τους καθιστά αυτομάτως μη λειτουργικούς, με αποτέλεσμα να <u>αποσύρονται από την κοινωνική ζωή και γενικότερα τη ζωή.</u> (Με επιλογή)</p>	
<p>8.Οι ηλικιωμένοι <u>που συμμετέχουν σε εθελοντικές δραστηριότητες του δήμου ή άλλων κοινωνικών φορέων στην πόλη</u> είναι δραστήρια και ενεργά μέλη τη κοινωνίας. (ονοματοποίηση)</p>	
<p>9.Οι ιδιότητες <u>που αποδίδονται πιο πολύ στο ανδρικό φύλο,</u> όπως είναι η δύναμη, η λογική, η αυτοπεποίθηση, συνιστούν το οργανωτικά λεγόμενο χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, <u>ενώ ιδιότητες που αποδίδονται πιο πολύ στο γυναικείο φύλο,</u> όπως η τρυφερότητα, η φροντίδα, η συγκίνηση, συνιστούν τα εκφραστικά χαρακτηριστικά. (ονοματοποίηση κι επιλογή)</p>	
<p>10.Με την εξειδίκευση έχουμε το αποτέλεσμα <u>της διαίρεσης του παραγόμενου έργου σε απλές κι επαναλαμβανόμενες ενέργειες.</u> Αυτή η επανάληψη, αυτή η τυποποίηση και ο <u>κατακερματισμός του έργου σταδιακά κουράζουν τον άνθρωπο και τυποποιούν τον ίδιο, αμβλύνουν την ευαισθησία του</u> απέναντι σε θέματα που δεν άπτονται της εργασίας, <u>τον οδηγούν στην αλλοτρίωση και κατά συνέπεια στην έλλειψη ενδιαφέροντος για το παραγόμενο έργο και την ποιότητά του.</u> (Με σύνθεση)</p>	

<p>11.Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Π.Ο.Υ.), άτομα με αναπηρία είναι τα άτομα που <u>λόγω φυσικής βλάβης ή νοητικής ανεπάρκειας ή ψυχολογικής επιβάρυνσης κτλ.,</u> δυσκολεύονται και αδυνατούν να ανταποκριθούν <u>στις απαιτήσεις της κοινωνίας και της ζωής στον βαθμό που θεωρείται κανονικός για κάθε άνθρωπο χωρίς αναπηρία.</u> (Με γενίκευση και σύνθεση)</p>	
<p>12.Πολλά στελέχη <u>γένους θηλυκού</u> διστάζουν να διακόψουν την εργασία τους, έστω και <u>για αυτές τις ημέρες που προβλέπει ο νόμος για τις υπαλλήλους ως άδεια μητρότητας</u> ή να χρησιμοποιήσουν <u>τα ευέλικτα προγράμματα εργασίας που ενδεχομένως προσφέρει η επιχείρησή τους για τις εργαζόμενες μητέρες.</u> (Με γενίκευση)</p>	

Αφοι Μητσέλου, Θεωρία Γλώσσας Β΄ Λυκείου, εκδ. Ελληνοεκδοτική.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Ρατσιστική συμπεριφορά παρατηρείται σε όλες τις ηλικίες.
2. Οι ειδικευμένοι νέοι καταλαμβάνουν θέσεις απασχόλησης εκτοπίζοντας τους ανειδίκευτους.
3. Η αντιμετώπιση των ατόμων με αναπηρία αποκαλύπτει το αξιακό μας σύστημα.
4. Τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης απευθύνονται σε μαζικό κοινό.
5. Τα ανάπηρα άτομα προβάλλονται στην τηλεόραση ως αντικείμενο προστασίας ή δαιμονοποίησης.
6. Η διάθεση επικοινωνίας από τις γυναίκες παρατηρείται ως αδιακρισία./ η συμπεριφορά της γυναίκας στις συζητήσεις παρεξηγείται
7. Η αντίληψη ότι οι ηλικιωμένοι είναι αδύναμοι και δυστυχημένοι τους οδηγεί στο περιθώριο.
8. Οι ηλικιωμένοι εθελοντές είναι ενεργοί πολίτες.
9. Οι αντρικές ιδιότητες σχετίζονται με τα οργανωτικά χαρακτηριστικά ενώ οι γυναικείες με τα εκφραστικά.
10. Η εξειδίκευση οδηγεί τον εργαζόμενο στη μηχανοποίηση και την αποξένωση από την εργασία.
11. Ως άτομα με αναπηρία χαρακτηρίζονται όσοι αδυνατούν λόγω προβλημάτων υγείας να έχουν μια «κανονική» ζωή.
12. Πολλές εργαζόμενες μητέρες απαρνούνται τα εργασιακά τους δικαιώματα.

Αφοι Μητσέλου, Θεωρία Γλώσσας Β΄ Λυκείου, εκδ. Ελληνοεκδοτική.

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Οι γλωσσικές επιλογές αφορούν:

1. Τις **γλωσσικές ποικιλίες**: γλωσσική ιδιοτυπία, ιδίωμα ή διάλεκτο του ομιλητή ή συγγραφέα, γεωγραφικές, κοινωνικές γλωσσικές ποικιλίες, οπτικές της γλώσσας.
2. Το **λεξιλόγιο** (κοινό – καθημερινό, εξειδικευμένο – τεχνικό). Το λεξιλόγιο ενός κειμένου φανερώνει τις προθέσεις του συντάκτη, τον τρόπο με τον οποίο θέλει να προσεγγίσει το υπό διερεύνηση θέμα, αλλά και -κάποτε- το επίπεδο μόρφωσης του γράφοντος. Ειδικότερα, το κοινό, καθημερινό λεξιλόγιο συνδέεται με την πρόθεση του γράφοντος να διαμορφώσει ένα απλό και εύληπτο κείμενο, ώστε αυτό να είναι κατανοητό από ένα ευρύτερο κοινό. Επίσης, υποδηλώνει πως ο συντάκτης δεν αποσκοπεί στη διαμόρφωση ενός επιστημονικού κειμένου. Η χρήση εξειδικευμένου, τεχνικού λεξιλογίου μπορεί είτε να είναι αναγκαία λόγω της ειδικής φύσης του εξεταζόμενου θέματος (π.χ. ένα κείμενο σχετικά με κάποια νέα τεχνολογική ή ιατρική εξέλιξη), είτε να φανερώνει την πρόθεση διαμόρφωσης ενός επιστημονικού κειμένου, το οποίο προορίζεται για ένα πιο περιορισμένο αναγνωστικό κοινό.
3. Τους **γραμματικούς χρόνους, τις εγκλίσεις και τα ρηματικά πρόσωπα**, τα οποία δηλώνουν διαφορετικά χρονικά επίπεδα, διαφορετικούς βαθμούς βεβαιότητας ή επιθυμίας
4. Τη **στίξη που υιοθετεί σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου**.
5. Τα **σχήματα λόγου**.
6. Τη **λειτουργία της Γλώσσας (αναφορική-ποιητική)**.
7. Την **παρατακτική & υποτακτική σύνδεση προτάσεων**.
8. Την **ονοματοποίηση**.
9. Τη **χρήση ενεργητικής και παθητικής σύνταξης**.
10. Τη **χρήση προσωπικής και απρόσωπης σύνταξης**
11. Τη **χρήση ευθέος και πλάγιου λόγου**.
12. Τη **χρήση μικροπερίοδου και μακροπερίοδου λόγου**.
13. Τη **χρήση επιρρημάτων και επιθέτων**, καθώς ενδέχεται να φανερώνουν τον βαθμό βεβαιότητας του γράφοντος ή το αν έχει θετική ή αρνητική στάση απέναντι στο ζήτημα που διερευνά, π.χ. επιρρήματα που δηλώνουν μεγάλο βαθμό βεβαιότητας (απολύτως, σίγουρα, ολότελα, ολοκληρωτικά) ή δισταγμό, αβεβαιότητα, απορία (ίσως, πιθανώς, άραγε), όπως και επιρρήματα που φανερώνουν την άποψη του γράφοντος (καλώς, κακώς, ευτυχώς, δυστυχώς, ατυχώς κ.ά.). Κατά τον ίδιο τρόπο αξιοποιούνται και τα επίθετα, τα οποία ενδέχεται να «σχολιάζουν» με θετικό τρόπο ορισμένες πτυχές του ζητήματος ή με αρνητικό.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Όλες οι γλωσσικές επιλογές συνδέονται λειτουργικά με το νόημα και το ύφος του κειμένου.

ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ

Αντίθεση-εναντίωση: αλλά, μα, όμως, και όμως, παρά, μόνο, παρόλο, ωστόσο, εντούτοις, μάλιστα, έπειτα, μολαταύτα, εξάλλου, αντίθετα, σε αντίθεση, σε αντίθετη περίπτωση, απεναντίας, διαφορετικά, ειδιάλλως, ειδημή, αλλιώς, αλλιώςίκα, από την άλλη πλευρά, πάλι, ενώ, αν και, και αν, μολονότι, αντίστροφα, στον αντίποδα, ενάντια, ακόμη κι αν, παρ' όλ' αυτά, όχι μόνο ... αλλά και, και που, και ας, όχι μόνο δεν ... μα ούτε, όχι μόνο να μη(ν) ... αλλά ούτε και να, όχι μόνο να μη(ν) ... αλλά να

Αίτιο-Αιτιολόγηση: γιατί, επειδή, αφού, διότι, καθώς, εφόσον, εξαιτίας, μια και, μια που, γι' αυτό, ένας ακόμη λόγος που, αυτό οφείλεται/ εξηγείται/ ερμηνεύεται/ αιτιολογείται..., γι' αυτόν τον λόγο

Συμπέρασμα, συγκεφαλαίωση: επομένως, συνεπώς, κατά συνέπεια, έτσι, λοιπόν, για αυτό λοιπόν, άρα, τελικά, συνοψίζοντας, για να συνοψίσουμε, επιλογικά, συγκεφαλαιώνοντας, ανακεφαλαιώνοντας, συμπερασματικά, συμπερασματικά θα λέγαμε ότι, συνάγεται το συμπέρασμα, ως συμπέρασμα

Αποτέλεσμα: έτσι που, ώστε, λοιπόν, κατά συνέπεια, γι' αυτό το λόγο, και γι' αυτό, ως επακόλουθο, αποτέλεσμα/ απόρροια/ απότοκο όλων αυτών, χάρη σ' αυτό

Έμφαση: ιδιαίτερα, κυρίως, προπάντων, αναντίρρητα, περισσότερο, πράγματι, κατεξοχήν, ξεχωριστά, βέβαια, μάλιστα, ειδικά, αναμφισβήτητα, ασφαλώς, οπωσδήποτε, το σημαντικότερο απ' όλα, το κυριότερο, το συγκεκριμένο, είναι αξιοσημείωτο ότι, αξίζει να σημειωθεί πως, εκείνο που προέχει, θα έπρεπε να τονιστεί ότι, είναι αξιοπρόσεκτο ότι, ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι, πρέπει ακόμη να σημειωθεί, θα ήθελα να τονίσω πως/ να επιστήσω την προσοχή σας

Επιβεβαίωση-Βεβαίωση-Παραδοχή: βέβαια, βεβαίως φυσικά, αναμφισβήτητα, αναμφίβολα, ασφαλώς, πράγματι, οπωσδήποτε, μάλιστα ...

Γενίκευση: γενικά, γενικότερα, ευρύτερα, τις περισσότερες φορές

Παράδειγμα: παραδείγματος χάρη, λόγου χάρη, για παράδειγμα, όπως το...

Επεξήγηση- διευκρίνιση: δηλαδή, αυτό σημαίνει ότι, ειδικότερα, με άλλα λόγια, ήτοι, συγκεκριμένα, εννοώ ότι, με όσα είπα προηγουμένως εννοούσα, καλό είναι να διευκρινίσουμε, για να γίνω πιο σαφής, σαφέστερα, αυτό σημαίνει,

Προσθήκη-Πρόσθεση-Συμπλήρωση-: και, ακόμη, επίσης, επιπρόσθετα, επιπλέον, εξάλλου, έπειτα, παράλληλα, πρόσθετα, εκτός από αυτό, συμπληρωματικά, αξίζει ακόμη να σημειώσουμε, δεν πρέπει να λησμονούμε, ας σημειωθεί ακόμη ότι, αν στα παραπάνω προσθέσουμε

Απαρίθμηση: πρώτο ... δεύτερο..., τέλος, καταρχάς, τελικά

Διαίρεση- Ταξινόμηση: αφενός ... αφετέρου, από τη μια ... από την άλλη, στο πρώτο μέρος ... στο δεύτερο μέρος

Διάρθρωση κειμένου: π.χ. «το κείμενό μου θα δομηθεί πάνω σε δύο άξονες», ...

Εισαγωγή μιας καινούριας-νέας ιδέας: π.χ. το επόμενο θέμα που πρέπει να εξετάσουμε είναι, το επόμενο επιχείρημα που θα μας απασχολήσει ...

Τρόπο: π.χ. έτσι, με αυτόν τον τρόπο, ...

Τοπική σχέση- Τόπο (τοπικό προσδιορισμό): π.χ. εδώ, εκεί, έξω, μέσα, κοντά, ... ή μεταφορικά τόπο, π.χ. *Εδώ θέλω να σταθώ στο γεγονός ότι...*: εδώ, εκεί, μέσα, έξω, κοντά, μακριά, πάνω, κάτω

Χρονική σχέση- Χρόνο (χρονική σειρά, τάξη, αφετηρία, διάρκεια, τέρμα κ.λ.π): αρχικά, καταρχάς προηγουμένως, στη συνέχεια, αργότερα, μετά, ύστερα, πρώτα, ύστερα, πριν, εντωμεταξύ, έπειτα, τέλος, τελικά, όταν, καθώς, οπότε, μόλις, αργότερα, ταυτόχρονα, συγχρόνως, τότε, ενώ, τώρα

Συχνότητα: συνήθως, συχνά, σπάνια, πολλές φορές...

Υπόθεση, προϋπόθεση, όρο: αν, εκτός αν, εφόσον, σε περίπτωση που, με την προϋπόθεση ότι, υπό τον όρο, με τον όρο, με το δεδομένο, φτάνει να

Παραχώρηση: και αν, ας, και να μη, και αν ακόμα, που να, ...

Αναλογία-ομοιότητα: όπως, έτσι, σαν, όμοια, ομοίως, ανάλογα, παραπλήσια, κάτι ανάλογο συμβαίνει και με ..., με/κατά τον ίδιο τρόπο, ως

Αναφορά: π.χ. όποιος, ό,τι, όσο, όσον αφορά, αναφορικά, όπως, ...

Συμφωνία με αναφορική διάσταση: π.χ. «Σύμφωνα με τα δεδομένα...», βάσει... ή **παραπομπή:** π.χ. «Σύμφωνα με την άποψη του...»

Σύγκριση-διάζευξη: ή ... ή, είτε ... είτε, ούτε ... ούτε, μήτε ... μήτε ή **σύζευξη:** π.χ. και...και, ...

Συνδυασμό δηλώσεων: π.χ.:

- «εκτός εάν»: δηλώνει εναντίωση ή παραχώρηση και προϋπόθεση
- «όταν»: δηλώνει χρόνο και υπόθεση
- «αλλά και»: δηλώνει προσθήκη και έμφαση
- «και κυρίως»: δηλώνει αναφορά και έμφαση

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Οι **ερωτήσεις** προσδίδουν γενικά μία ποικιλία στο ύφος του κειμένου, αμεσότητα, παραστατικότητα, οικειότητα και αίσθηση διαλόγου και επιδιώκουν να προβληματίσουν, να ευαισθητοποιήσουν και γενικά να προκαλέσουν αυξημένο ενδιαφέρον από τον αναγνώστη ή τον ακροατή. Χρησιμοποιούνται με τρεις τρόπους:

- χωρίς να περιμένουν απάντηση, γιατί την περιέχουν ήδη και τότε ονομάζονται **ρητορικές ερωτήσεις** (π.χ. *Υπάρχει τίποτα ανώτερο από την αλληλεγγύη;*).
- **περιέχουν ή προετοιμάζουν μια θέση**, για την οποία προσελκύουν το ενδιαφέρον και η οποία θα υποστηριχθεί στη συνέχεια (π.χ. *Δεν καταλαβαίνουμε ότι τα αίτια είναι πρωτίστως οικονομικά; Ή Είναι άραγε αυτό σωστό;*)

Στην περίπτωση αυτή μπορούν να λειτουργήσουν ταυτόχρονα και ως **συνδετικό στοιχείο** ανάμεσα σε δύο ενότητες.

- ως **προτροπές ή διαταγές** (π.χ. *Ως πότε παλικάρια θα ζούμε στα στενά; ή Τι κάθεστε αργοί;*)

ΧΡΗΣΗ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Α) Ως προς τη δομή-οργάνωση του κειμένου: μπορούν να συνδέσουν δύο διαφορετικές νοηματικές ενότητες ή να εισάγουν ένα νέο θέμα. Λειτουργούν, επομένως ως θεματική πρόταση, κατακλείδα ή συνδετικός κρίκος ανάμεσα στις παραγράφους ή και μέσα στην ίδια παράγραφο. Εξυπηρετεί, δηλαδή, την ανάγκη να επιτευχθεί η **συνοχή του λόγου** μεταξύ περιόδων και παραγράφων και διευκολύνει τη μετάβαση σε όσα θα λεχθούν στη συνέχεια.

Β) Ως προς το επικοινωνιακό αποτέλεσμα:

Με τις ερωτήσεις ο συγγραφέας (αρθρογράφος, δοκιμιογράφος...)

- ✓ προσδίδει **αμεσότητα, οικειότητα και παραστατικότητα, ζωντάνια, δραματικότητα** στο ύφος
- ✓ **διαλογικό χαρακτήρα** στο κείμενο, πραγματοποιώντας επίκληση στο συναίσθημα (ανάπτυξη νοερού διαλόγου με τον δέκτη).
- ✓ **ενεργοποιεί το ενδιαφέρον και την περιέργεια του αναγνώστη** που αναμένει με αγωνία την απάντηση.
- ✓ επιδιώκει να **προσελκύσει την προσοχή, να αφυπνίσει, να προβληματίσει, να εγείρει ηθικά διλήμματα, να εκφράσει την ανησυχία του, να ευαισθητοποιήσει, να ωθήσει τους αναγνώστες στη συνειδητοποίηση του προβλήματος**, αφυπνίζοντάς τους, ώστε να δραστηριοποιηθούν άμεσα.
- ✓ καθιστά πιο εύληπτο το νόημα και πιο προσιτό το περιεχόμενο του κειμένου.
- ✓ δίνει έμφαση στη θέση του.
- ✓ εκφράζει απορία/ ειρωνεία/ αμφιβολία/ αποδοκιμασία από την πλευρά του.
- ✓ προφορικότητα
- ✓ υποκειμενικότητα
- ✓ υφολογική ποικιλία

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Όταν το ερωτηματικό βρίσκεται εντός παρενθέσεων στο εσωτερικό της πρότασης, δηλώνει αμφιβολία/αμφισβήτηση σε σχέση με ένα από τα στοιχεία του μηνύματος. (βλ. ΣΤΙΞΗ)

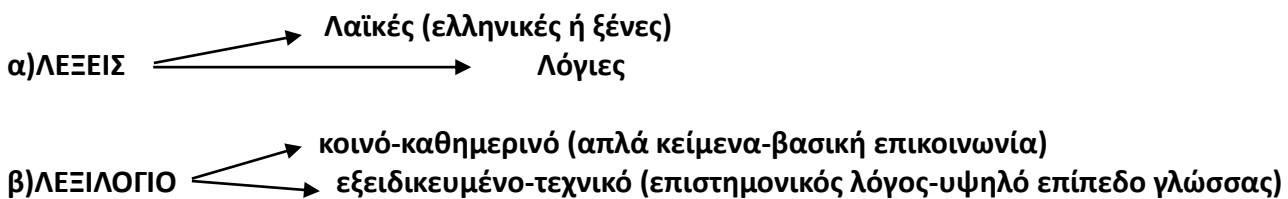
2) Η **γρήγορη διαδοχή μιας σειράς ερωτήσεων** επιλέγεται για να δοθεί έμφαση σε μια προβληματική κατάσταση.

Π.χ. **Ολιγόωρσαν οι υπεύθυνοι; Είναι ακατάλληλοι για τη δουλειά τους; Δεν ξέρουν να σηκώνουν ένα τηλέφωνο; Ή όλα τα παραπάνω;** (Απόσπασμα από άρθρο του ημερήσιου Τύπου, διασκευή)

ΕΥΘΥΣ-ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

- Η αξιοποίηση του ευθέως λόγου στα μη λογοτεχνικά κείμενα αποσκοπεί αφενός στο **να ενισχύσει την παραστατικότητα** του κειμένου και αφετέρου στο **να καταστήσει σαφές πως πρόκειται για αυτούσια παράθεση των λόγων ενός άλλου προσώπου**, χωρίς παρεμβάσεις του γράφοντος. Ο ευθύς λόγος υποδηλώνει, άρα, **μεγαλύτερο βαθμό εγκυρότητας** σε οτιδήποτε σχετίζεται με τη μεταφορά και χρήση λόγων που ανήκουν σε άλλο πρόσωπο.
- Ο πλάγιος λόγος **διασφαλίζει τη ροή του κειμένου**, επιτρέποντας στον γράφοντα να διατηρεί την **ομοιομορφία του ύφους** και τον τρόπο με τον οποίο θα ενταχθούν στο κείμενό του τα όσα είτε κάποιος άλλο πρόσωπο. Ακριβώς, ωστόσο, επειδή πρόκειται για μεταφορά λόγων στην οποία είναι εμφανής η παρέμβαση εκείνου που τα μεταφέρει, **μειώνεται η αίσθηση εγκυρότητας**, εφόσον δεν είναι πάντοτε σαφές κατά πόσο τα λόγια αυτά έχουν μεταφερθεί αυτούσια, στο σύνολό τους και με το ύφος ή την αρχική πρόθεση εκείνου στον οποίο ανήκουν.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Το λεξιλόγιο ενός κειμένου φανερώνει τις προθέσεις του συντάκτη, τον τρόπο με τον οποίο θέλει να προσεγγίσει το υπό διερεύνηση θέμα, αλλά και -κάποτε- το επίπεδο μόρφωσης του γράφοντος.

Ειδικότερα, το κοινό, καθημερινό λεξιλόγιο συνδέεται με την πρόθεση του γράφοντος να διαμορφώσει ένα απλό και εύληπτο κείμενο, ώστε αυτό να είναι κατανοητό από ένα ευρύτερο κοινό. Επίσης, υποδηλώνει πως ο συντάκτης δεν αποσκοπεί στη διαμόρφωση ενός επιστημονικού κειμένου.

Η χρήση εξειδικευμένου, τεχνικού λεξιλογίου μπορεί είτε να είναι αναγκαία, λόγω της ειδικής φύσης του εξεταζόμενου θέματος (π.χ. ένα κείμενο σχετικά με κάποια νέα τεχνολογική ή ιατρική εξέλιξη), είτε να φανερώνει την πρόθεση διαμόρφωσης ενός επιστημονικού κειμένου, το οποίο προορίζεται για ένα πιο περιορισμένο αναγνωστικό κοινό.

Παράδειγμα αξιοποίησης εξειδικευμένου – τεχνικού λεξιλογίου:

Έκφραση της διαφήμισης που απευθύνεται στο υποσυνείδητο είναι και εκείνη που εμφανίζεται στον καταναλωτή κάτω από το «προσωπικό επίπεδο εγρήγορσης» (subliminal advertising). Σε κάθε άτομο η ελάχιστη τιμή, όπου ένα ερέθισμα (οπτικό, πίεσης, θερμότητας, πόνου κτλ.) γίνεται συνειδητά αντιληπτό, χαρακτηρίζεται ως «ουδός» (threshold). Η αντίληψη ενός ερεθίσματος, όταν δεν ξεπερνά τον «ουδό», πραγματοποιείται κάτω από το επίπεδο της συνειδητής εγρήγορσης και χρησιμοποιείται στην ανάπτυξη ανάλογου μηνύματος. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι ότι ένα τέτοιο μήνυμα δεν είναι τόσο ισχυρό, ώστε να διεγείρει τους μηχανισμούς άμυνας του καταναλωτή και έτσι μπορεί να τον επηρεάζει κατευθείαν στο υποσυνείδητο.

Γ. Χ. Ζώτος, «Διαφήμιση»

Παράδειγμα αξιοποίησης κοινού – καθημερινού λεξιλογίου:

Ανήκω σε μια χώρα μικρή. Ένα πέτρινο ακρωτήριο στη Μεσόγειο, που δεν έχει άλλο αγαθό παρά τον αγώνα του λαού, τη θάλασσα και το φως του ήλιου. Είναι μικρός ο τόπος μας, αλλά η παράδοσή του είναι τεράστια και το πράγμα που τη χαρακτηρίζει είναι ότι μας παραδόθηκε χωρίς διακοπή. Η ελληνική γλώσσα δεν έπαψε ποτέ της να μιλιέται. Δέχτηκε τις αλλοιώσεις που δέχεται καθετί ζωντανό, αλλά δεν παρουσιάζει κανένα χάσμα. Άλλο χαρακτηριστικό αυτής της παράδοσης είναι η αγάπη της για την ανθρωπιά· κανόνας της είναι η δικαιοσύνη.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ (ΑΝΑΦΟΡΙΚΗ-ΠΟΙΗΤΙΚΗ)

Αναφορική γλώσσα:

--> ..ή αλλιώς θα την "συναντήσεις" ως: **κυριολεκτική, δηλωτική, λογική, πληροφοριακή.**

--> στην αναφορική γλώσσα το μήνυμα δεν χρειάζεται ερμηνεία, μας δίνεται καθαρά κυριολεκτικά και έχει να κάνει με την κοινή αντίληψη όλων μας για τον κόσμο.

--> **σκοπός του πομπού** σε αυτήν την περίπτωση είναι η **πληροφόρηση** και μόνο, χωρίς ιδιαίτερα καλογολικά στοιχεία και σχήματα λόγου.

Ποιητική γλώσσα:

-->..ή αλλιώς θα την "συναντήσεις" ως: **μεταφορική, συνυποδηλωτική, συγκινησιακή.**

--> στην ποιητική γλώσσα έχουμε συναισθηματικές αποχρώσεις, γι αυτό παρατηρείται στον λόγο ζωντάνια και παραστατικότητα.

-->**σκοπός του πομπού δεν είναι μόνο η πληροφορία (το μήνυμα), αλλά και η προσέλκυση του δέκτη.** Δηλαδή, περισσότερο μας ενδιαφέρει εδώ η μορφή με την οποία διατυπώνεται το μήνυμα, παρά το ίδιο το μήνυμα (η πληροφορία).

Καταληκτικά, αυτό που πρέπει να συγκρατήσουμε για τις δύο λειτουργίες της γλώσσας, είναι ο σκοπός κάθε λειτουργίας (Αναφορική: πληροφόρηση, Ποιητική: προσέλκυση) και το να συνδέσουμε στο μυαλό μας την αναφορική χρήση με την κυριολεξία και την ποιητική χρήση με την μεταφορά.

Κυριολεξία (αναφορική χρήση) έχουμε όταν μια λέξη χρησιμοποιείται για να δηλώσει την πραγματική της σημασία.

Μεταφορά (ποιητική χρήση) έχουμε όταν μια λέξη χρησιμοποιείται για να δηλώσει μια σημασία που δεν υπάρχει πραγματικά.

Παράδειγμα: Είναι παιδί διαμάντι. (Μεταφορά)

Το διαμάντι είναι ορυκτό. (Κυριολεξία)

! Ποιητική χρήση της γλώσσας "συναντούμε" πολύ συχνά στην δημοσιογραφία, στην ποίηση, στην υποκριτική και γενικότερα στην τέχνη. Αντίθετα αναφορική χρήση της γλώσσας "συναντούμε" πάντα σε επιστημονικά κείμενα και αλλού.

Παραδείγματα

- Αύριο, στις 8:00, θα κόψουμε την πίτα. --> Αναφορική (η πρόταση αποδίδεται με κυριολεξία)
- Έλαμπε ολόκληρη όταν έμαθε ότι πέρασε τις εξετάσεις με άριστα. --> Ποιητική (δεν γίνεται να ακτινοβολεί φως)
- Τα λόγια του ήταν φαρμάκι. --> Ποιητική (δεν γίνεται κάτι άυλο όπως τα λόγια να είναι φαρμάκι)
- Το πήρε με βαριά καρδιά. --> Ποιητική (η καρδιά δεν έχει βάρος)
- Δεν μπορούσα να κουβαλήσω τα βιβλία, ήταν πολύ βαριά. --> Αναφορική (τα βιβλία ως αντικείμενα μπορούν να έχουν βάρος)

ΜΑΚΡΟΠΕΡΙΟΔΟΣ-ΜΙΚΡΟΠΕΡΙΟΔΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΜΑΚΡΟΠΕΡΙΟΔΟΣ ΛΟΓΟΣ

- έμφαση, ένταση
- δυναμικός, υψηλό επίπεδο λόγου, σύνθετα νοήματα
- στηρίζεται στη διαδοχική υπόταξη
- μπορεί να κάνει, όμως, ασαφή τα νοήματα
- ύφος επίσημο, σοβαρό

ΜΙΚΡΟΠΕΡΙΟΔΟΣ ΛΟΓΟΣ

- Απλός, πυκνός, αγγώδης--γρήγορος ρυθμός
- μεταδίδει συναισθήματα κυρίως
- στηρίζεται στην παρατακτική σύνδεση
- ζωντάνια
- εύκολα κατανοητός

ΟΝΟΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ

- Η διαδικασία μετατροπής ενός ρήματος ή ενός επιθετικού προσδιορισμού σε ουσιαστικό (π.χ. υπολογίζω > υπολογισμός, αλλάζω > αλλαγή, ικανός > ικανότητα, φτωχός > φτωχοποίηση).
- Η γραμματική αυτή μετατόπιση έχει συνέπειες και στο νόημα, εφόσον χαρακτηρίζει τα επιστημονικά κείμενα και τα «ακαδημαϊκά» είδη λόγου, όπως το δοκίμιο ή οι τεχνικές αναφορές, που επεξεργάζονται αφηρημένες και τεχνικές έννοιες.

π.χ. Σε κοινωνίες που παρουσιάζουν μεγάλη κοινωνική διαφοροποίηση των δομών τους, η προσαρμογή των μελών της επικεντρώνεται σε επίπεδο ατόμου και όχι τάξεων. Η διαφοροποίηση των δομών της κοινωνίας σχετίζεται με την επικράτηση των έντυπων μέσων που ξεκινά με την τυπογραφία του Γουτεμβέργιου και επιφέρει την απελευθέρωση των ιδεών από τους δημιουργούς τους και τη μεταφορά αυτών σε χωροχρονικά μεγάλες αποστάσεις..

Online εξ αποστάσεως εκπαίδευση, Σοφός Αλιβίζος – Κώστας Απόστολος – Παράσχου Βασίλειος

Σχόλιο: Η αξιοποίηση της ονοματοποίησης επιτρέπει, στο πλαίσιο των επιστημονικών κειμένων, την επίτευξη πιο **μεστού και περιεκτικού λόγου με τη χρήση λιγότερων ρημάτων.**

Το κείμενο:

α) γίνεται πιο πυκνό σε νοηματικό επίπεδο,

β) αποκτά πιο επίσημο ύφος -εφόσον αποφεύγεται η απλοποίηση που προκύπτει από τη διαρκή χρήση ρημάτων και τη διαμόρφωση πολλών σύντομων προτάσεων,

γ) αποκτά αντικειμενικότητα.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

Η ΔΟΜΗ (ΜΕΡΗ-ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ) ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

- ❖ **Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (Θ.Π.):** Είναι η πρόταση που περιέχει τη θέση ή την άποψη για ένα φαινόμενο ή πρόβλημα που αναλύεται - υποστηρίζεται στην παράγραφο. Εκφράζει με άλλα λόγια το **θέμα** της παραγράφου. Τοποθετείται συνήθως στην αρχή της παραγράφου. Πρέπει να είναι σαφής και σύντομη.
- ❖ **ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ/ΣΧΟΛΙΑ:** Είναι τα στοιχεία που υποστηρίζουν, διασαφηνίζουν και εντέλει συμπληρώνουν τη θεματική περίοδο (επιμέρους ιδέες, κρίσεις, διαπιστώσεις, επιχειρήματα ...)
- ❖ **ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΑ:** Είναι η τελευταία, συνήθως, περίοδος, που επιβεβαιώνει τη θεματική περίοδο και "κλείνει" την παράγραφο, συνοψίζοντας όσα έχουν γραφεί στις λεπτομέρειες.
Πολλές φορές δεν είναι απαραίτητη.

ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ: Τρόπος ανάπτυξης μιας παραγράφου είναι ο τρόπος, δηλαδή το σκεπτικό, με το οποίο ο συντάκτης αναπτύσσει τις σκέψεις του. Οι τρόποι ανάπτυξης παραγράφου στο κύριο μέρος της έκθεσης είναι οι ακόλουθοι:

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

- Η θεματική περίοδος, όταν έχει ένα γενικό ή ασαφές περιεχόμενο που χρειάζεται διευκρίνιση, αναπτύσσεται με τη μέθοδο των **παραδειγμάτων**, τα οποία δομούν τα σχόλια. Τα παραδείγματα μπορούν να αντληθούν από την καθημερινή ζωή, την προσωπική εμπειρία, τις κρατούσες αντιλήψεις ή την ιστορία. Πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικά, ευρέως γνωστά και σύντομα. Η **μαρτυρία** χρησιμοποιείται, προκειμένου να ενισχυθεί η κρίση που διατυπώνεται στη θεματική περίοδο, μέσω της άποψης κάποιου αναγνωρισμένου και καταξιωμένου προσώπου, ενός ειδικού (επίκληση στην αυθεντία).

ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Να εξηγήσει ,να κάνει πιο σαφές και κατανοητό το περιεχόμενο της θεματικής περιόδου
Να διεγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη
Να επιβεβαιώσει - τεκμηριώσει έναν ισχυρισμό

- **Διαρθρωτικές λέξεις:** για παράδειγμα, παράδειγμα, παραδείγματος χάρη, λόχου χάρη, ενδεικτικά κ.α.

Εφαρμογή

Θεματική Περίοδος

Τα επαγγέλματα στα οποία μπορεί να εφαρμοστεί η τηλεργασία είναι πολλά.

Σχόλια

Για παράδειγμα, η παρουσία ενός γραφίστα ή ενός δημοσιογράφου σήμερα δεν είναι απαραίτητη, αφού μπορούν να δουλεύουν από το σπίτι τους χρησιμοποιώντας τον προσωπικό τους υπολογιστή. Επιπλέον, με τον ίδιο τρόπο μπορούν να εργάζονται όσοι απασχολούνται στον χώρο του ηλεκτρονικού εμπορίου, της οικονομίας, στην παροχή πληροφοριών ακόμα και στην εκπαίδευση.

Κατακλείδα

Η τηλεργασία, επομένως, ανατρέπει τις παραδοσιακές μορφές εργασίας και απαιτεί την προσαρμογή μας στα νέα δεδομένα.

ΟΡΙΣΜΟΣ

- Όταν στη θεματική περίοδο μιας παραγράφου ορίζεται μια έννοια ως προς τα κύρια γνωρίσματα και τις ιδιότητές της, τότε η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο του **ορισμού**. Σε αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης μας ενδιαφέρουν τα ακόλουθα στοιχεία:
  - η **οριστέα έννοια:** είναι η έννοια που ορίζεται

- το **προσεχές γένος**: δηλαδή το πλησιέστερο σύνολο ή η ευρύτερη κατηγορία στην οποία ανήκει
- η **ειδοποιός διαφορά**: δηλαδή τα ιδιαίτερα γνωρίσματα που την διαφοροποιούν από άλλες συναφείς έννοιες του ίδιου γένους

ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Να προσδιορίσει το ακριβές περιεχόμενο του όρου

Να αποτρέψει σύγχυση μιας έννοιας από άλλες παρόμοιες

Να χρησιμοποιήσει τον ορισμό ως αφετηρία γενικότερων συλλογισμών

- **Διαρθρωτικές λέξεις**: ορίζεται, προσδιορίζεται, είναι, λέγεται, ονομάζεται, αποτελεί, σημαίνει κ.α.

ΟΡΙΣΤΕΑ ΕΝΝΟΙΑ	ΠΡΟΣΕΧΕΣ ΓΕΝΟΣ	ΕΙΔΟΠΟΙΟΣ ΔΙΑΦΟΡΑ
Γλώσσα είναι	ένα σύστημα επικοινωνίας	που βασίζεται σε σύμβολα γραπτού ή προφορικού λόγου ανάμεσα στα μέλη της ίδιας γλωσσικής κοινότητας
Δημοκρατία είναι	το πολίτευμα	στο οποίο την εξουσία ασκεί ο λαός

Εφαρμογή

Θεματική Περίοδος

«Ποια είναι, επομένως, τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της εφηβείας;

Σχόλια

Όπως μας λένε οι ειδικοί, «πρόκειται για μια ηλικία που χαρακτηρίζεται από εξιδανίκευση και έντονα συναισθήματα και δημιουργεί στους περισσότερους εφήβους την ανάγκη να ξεχωρίσουν, να αμφισβητήσουν και να απορρίψουν τον κατεστημένο κόσμο των ενηλίκων...».

ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ

- Πολλές φορές στη θεματική περίοδο διατυπώνεται μία άποψη ή κρίση. Η ισχύς αυτής της άποψης τεκμηριώνεται στα σχόλια με τη μέθοδο της **αιτιολόγησης**, δηλαδή, με την παράθεση πειστικών και λογικών επιχειρημάτων. Στην περίπτωση αυτή η θεματική περίοδος μας γεννά το ερώτημα: **«γιατί;»** Οπότε είναι απαραίτητη η **αιτιολόγηση** αυτής της θέσης. Επίσης, γίνεται αντιληπτή, αν μετατρέψουμε τη Θ.Π σε ερώτηση.
- Η αιτιολόγηση οργανώνεται με διάφορους τρόπους, όπως με αιτιολογικές προτάσεις και μετοχές, καθώς και με ανάλογα εκφραστικά μέσα.

ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Να επιχειρηματολογήσει και να πείσει τον αναγνώστη

Να αποδείξει έναν ισχυρισμό

Να δώσει αντικειμενικότητα στον λόγο του

- **Διαρθρωτικές λέξεις**: επειδή, γιατί, διότι, αφού, καθώς, εφόσον κ.α.

Εφαρμογή

Θεματική Περίοδος

Στη δημοκρατία κάθε άνθρωπος είναι σεβαστός.

Σχόλια

Γιατί η πολιτεία, που ο ίδιος με ελεύθερη συγκατάθεση όρθωσε, κυβερνάται σύμφωνα με τον Συνταγματικό Χάρτη που ο ίδιος με τους εκλεγμένους αντιπροσώπους του σύνταξε. Γιατί ο πολίτης κάθε τόσο σε προκαθορισμένη προθεσμία ερωτάται αν θέλει και ποιους θέλει να τον κυβερνήσουν. Γιατί είναι το πολίτευμα του διαλόγου με πλήρη σεβασμό προς τις ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

ΑΙΤΙΟ-ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ

- Στη θεματική περίοδο παρουσιάζονται η **αιτία** ή οι **αιτίες** που οδηγούν τα πράγματα σε μία κατάσταση ή σε κάποιο **αποτέλεσμα**. Ακολουθώντας, στα σχόλια παρουσιάζονται **τα αποτελέσματα** αναλυτικά. Μπορεί όμως να συμβεί και το αντίθετο, να διατυπωθεί δηλαδή στη θεματική περίοδο ένα αποτέλεσμα και στα σχόλια να απαριθμηθούν οι αιτίες που οδηγούν σε αυτό. Σε αυτήν την περίπτωση η παράγραφος αναπτύσσεται με **αποτέλεσμα-αίτιο**.

ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Να ερμηνεύσει ένα φαινόμενο/κατάσταση, αναλύοντας τις αιτίες του
Να αναδείξει τη βαρύτητα ενός φαινομένου, παρουσιάζοντας τα αποτελέσματά του
Να αποκαλύψει την αιτιακή σχέση που συνδέει έννοιες, φαινόμενα κλπ.

- **Διαρθρωτικές λέξεις:** οφείλεται, ευθύνεται, αιτία, αποτέλεσμα, συνεπώς, επομένως, άρα, προκαλεί.

Εφαρμογή 1η

Θεματική Περίοδος

Τα αποτελέσματα της **δωρικής εισβολής** (αίτιο) δεν άργησαν να φανούν.

Σχόλια

Όπου εγκαταστάθηκαν οι Δωριείς, σταμάτησε κάθε πρόοδος, η τέχνη οπισθοδρόμησε και οι άνθρωποι ξαναγύρισαν στις πρωτόγονες συνήθειες. Τα αγγεία τώρα είναι χονδροειδή και μεγάλα με άτεχνες παραστάσεις ή απλά γεωμετρικά σχήματα εν αντιθέσει προς τα κομψά κρητομυκηναϊκά με τις φυσικότερες παραστάσεις. Η θαλασσοκρατορία πέρασε στα χέρια των Φοινίκων. Ακολούθησαν κύματα μεταναστεύσεων προς τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους και τα μικρασιατικά παράλια. (αποτελέσματα).

Εφαρμογή 2η

Θεματική Περίοδος

Είναι γεγονός ότι ο Έλληνας δε διαβάζει (αποτέλεσμα). Δεν αγαπά το βιβλίο και τη μελέτη.

Σχόλια

Γιατί όμως; Κληρονομικά βάρη και φυλετικός χαρακτήρας; Μα τότε θα 'πρεπε μάλλον το αντίθετο να συμβαίνει!... Η εθνική κληρονομιά του Έλληνα είναι βαθιά πνευματική. Τότε; Πρέπει να παραδεχτούμε ότι ο άνθρωπος δε γεννιέται αγκαλιά με το βιβλίο, του μαθαίνουν να το αγαπάει. Είναι θέμα γενικότερης παιδείας, που ξεκινάει βέβαια από την εκπαίδευση, από τα σχολεία όλων των βαθμίδων. Και εκεί φαίνεται πως υστερούμε. Γιατί εμείς από τα σχολεία βγάζουμε ανθρώπους που ακούν για βιβλίο, ακούν για μελέτη και το βάζουν στα πόδια! Κακογραμμένα βιβλία και μέθοδοι σκουριασμένες απωθούν τους νέους από το βιβλίο και την ευπρόσδεκτη και γόνιμη γνώση. (αίτια)

ΣΥΓΚΡΙΣΗ-ΑΝΤΙΘΕΣΗ

- Με αυτή τη μέθοδο συγκρίνονται ή αντιπαραβάλλονται πρόσωπα/ γεγονότα/ φαινόμενα/ έννοιες/ ιδέες / απόψεις και αναδεικνύονται οι ομοιότητες ή οι διαφορές τους (πχ Σωκράτης – Σοφιστές/Ναζισμός-Φασισμός/Δημοκρατία –Φασισμός/αισιόδοξος-απαισιόδοξος άνθρωπος)
- Ανάλογα με τη μορφή της σύγκρισης έχουμε:
  - **Σύγκριση:** παρουσίαση των συγκρινόμενων και επισήμανση των **ομοιοτήτων** ή και των **διαφορών** τους
  - **Αντίθεση:** αντιπαράθεση των συγκρινόμενων και παρουσίαση των **διαφορών** τους
- Στη Θ.Π. παρουσιάζονται οι δύο όροι-μέλη της σύγκρισης-αντίθεσης
- Στα σχόλια αναπτύσσονται οι ομοιότητες ή διαφορές και οργανώνονται με δύο τρόπους :
  - Με **παρουσίαση ένα προς ένα**, δηλαδή σημείο προς σημείο των ομοιοτήτων και των διαφορών των συγκρινόμενων μελών

- Με παρουσίαση όλων των χαρακτηριστικών του ενός μέλους και στη συνέχεια του άλλου.

ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Να αναδείξει τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των δύο όρων
Ίσως να αποτρέψει τη σύγχυση ανάμεσά τους

- **Διαρθρωτικές λέξεις:** συγκριτικά, παρόμοια, αντίθετα, εντούτοις, αλλά, όμως, μολονότι, ωστόσο, εξάλλου, από τη μια...από την άλλη πλευρά.

Εφαρμογή 1η

Θεματική Περίοδος

Ένα χάσμα χωρίζει τον Σωκράτη από τους σοφιστές.

Σχόλια

(με παρουσίαση ένα προς ένα)

Ο Σωκράτης ζητεί τη μία και καθολική έννοια, τη μία και καθολική αλήθεια, ενώ οι σοφιστές υποστήριζαν τις πολλές γνώμες για το ίδιο πράγμα. Επίσης, και στον τρόπο της ζωής υπάρχει ριζική αντίθεση μεταξύ σοφιστών και Σωκράτη. Οι σοφιστές ήταν έμποροι γνώσεων, ενώ ο Σωκράτης υπήρξε ένας άμισθος δάσκαλος και ερευνητής της αλήθειας. Το μόνο κοινό μεταξύ των σοφιστών και του Σωκράτη ήταν ότι και αυτός και εκείνοι διαπίστωσαν ότι η παραδεδομένη μόρφωση και παιδεία δεν ήταν αρκετή για την εποχή τους.

Εφαρμογή 2η:

Θεματική Περίοδος

Μέσα στην ιστορική πορεία του πνεύματος δύο αντίθετα ρεύματα υφαίνουν με την ορμή τους την κίνηση των ιδεών.

Σχόλια

(με παρουσίαση όλων των χαρακτηριστικών α'όρου- όλων του β'όρου)

Το ένα ωθεί ακάθεκτα προς τα εμπρός, προς κάτι ανείπωτο ακόμη, κάτι που δεν έχει άνετα σαρκωθεί στη σκέψη και στη διατύπωση, δεν έχει πραγματοποιηθεί αλλά θέλγει σαν πυρετώδης αναμονή. Το άλλο του αντιστέκεται και προσπαθεί με σύνεση και περίσκεψη να κρατήσει το με αγώνες πραγματοποιημένο, το δοκιμασμένο, τη θετική και σίγουρη κατάκτηση που λαμποκοπά σαν ώριμος καρπός.

ΔΙΑΙΡΕΣΗ

- Στη θεματική περίοδο δηλώνεται η **διαιρετέα έννοια** και **τα μέρη της**, δηλαδή τα στοιχεία στα οποία χωρίζεται.
- Στα σχόλια παρουσιάζονται αναλυτικά με τη σειρά όλα τα **μέρη-είδη** που προήλθαν από τη διαίρεση.
- Στη διαίρεση αναλύουμε τη **διαιρετέα έννοια** στα **μέρη- είδη** της με βάση κάποιο κριτήριο (**διαιρετική βάση**).
- Ωστόσο, μια έννοια ενδέχεται να διαιρείται σε περισσότερες από μία διαιρετικές βάσεις, για αυτό και η διαιρετική βάση επιβάλλεται να είναι **ενιαία**.
- Απαιτείται, ακόμη, να είναι **τέλεια**, δηλαδή να περιλαμβάνει όλα τα μέλη/είδη, διαφορετικά χαρακτηρίζεται ατελής, και, επιπλέον, να είναι **συνεχής**, δηλαδή να μην παρατηρούνται κενά στην καταγραφή των ειδών.

ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Να αναλύσει ολόπλευρα το περιεχόμενο μιας έννοιας, ενός φαινομένου
Να βοηθήσει τον αναγνώστη να διακρίνει τις ιδιαίτερες πτυχές του.

- **Διαρθρωτικές λέξεις:** πρώτον, δεύτερον, τέλος, από τη μια, από την άλλη, το ένα – το άλλο, στη μια – στην άλλη περίπτωση, διαιρούμε, διακρίνουμε, διχοτομείται, χωρίζεται κ.ά.

ΔΙΑΙΡΕΤΕΑ ΕΝΝΟΙΑ	ΔΙΑΙΡΕΤΙΚΗ ΒΑΣΗ	ΤΑ ΜΕΡΗ-ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΔΙΑΙΡΕΣΗΣ
πόλεμος	Τα μέσα του πολέμου Το εύρος του	συμβατικός-βιολογικός-πυρηνικός-χημικός-ηλεκτρονικός-κυβερνοπόλεμος-οικονομικός εμφύλιος-εθνικός-παγκόσμιος
Εκπαίδευση	Βαθμίδα Τρόπος εφαρμογής	Πρωτοβάθμια-Δευτεροβάθμια-Τριτοβάθμια /Βασική-Μέση-Ανώτερη-Ανώτατη δια ζώσης- τηλεκπαίδευση-δια βίου

Εφαρμογή

Θεματική Περίοδος Μια άλλη διαίρεση των πράξεων κερδίζει έδαφος στους κύκλους των νεωτερικών ψυχολόγων. Οι ανθρώπινες πράξεις -λέγουν- είναι δύο ειδών: έλλογες και μη έλλογες.

Σχόλια Όπου είναι σαφής η συνείδηση του σκοπού, τα μέσα έχουν επιλεγεί με ζύγισμα και λογισμό και η εκτέλεση ακολουθεί ένα καταστρωμένο σχέδιο που φέρνει (έχει οργανωθεί για να φέρει) στους αλληπάλληλους στόχους, εκεί μιλούμε για πράξεις έλλογες. Μη έλλογες είναι όσες δεν έχουν αυτά τα γνωρίσματα (τους λείπουν τα περισσότερα ή και όλα). Γίνονται δηλαδή ανεπίγνωστα, αλόγιστα, αμέθοδα, επειδή δεσπόζουν στη γέννηση και στην εξέλιξη τους δυνάμεις ενστιγματικές ή βίαια, ασυγκράτητα πάθη...

ΑΝΑΛΟΓΙΑ

- Με τη μέθοδο αυτή **παραλληλίζονται-παρομοιάζονται** δύο όροι **εντελώς ανόμοιοι** μεταξύ τους. Αυτό που τους συνδέει είναι μια **αναλογία**. Πρόκειται για **παρομοίωση** ή **μεταφορά** και η ανάπτυξή της είναι μία **εκτεταμένη παρομοίωση**.
- Η μέθοδος αυτή είναι χρήσιμη όταν θέλουμε να διασαφηνίσουμε μια έννοια-ιδέα παρομοιάζοντάς την με μια άλλη έννοια που είναι περισσότερο γνωστή και οικεία στους αναγνώστες.

ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Να εκλαϊκεύσει ένα δυσνόητο ή άγνωστο στον αναγνώστη φαινόμενο, συνδέοντάς το με άλλες οικείες σε αυτόν καταστάσεις

Να προσδώσει στο κείμενο παραστατικότητα και να το κάνει ελκυστικό και οικείο προς τον αναγνώστη

- **Διαρθρωτικές λέξεις:** σαν, όπως, έτσι, ανάλογα, αναλόγως, παρόμοια, αντίστοιχα, τόσο... όσο κ.α.

Εφαρμογή

Θεματική Περίοδος Ο οπαδός μιας αθλητικής ομάδας συμπεριφέρεται όπως ο φανατικός μιας ιδεολογίας.

Σχόλια Ο οπαδός υπόκειται σε μια συλλογική ταύτιση με τη μαχόμενη ομάδα. Η αθλητική ομάδα ενώνει τους υποστηρικτές της, γίνεται ιδεολογία, απαιτεί προσήλωση, παρέχει σύμβολα, σημαίες, ύμνους. Έτσι, οι οπαδοί διακατέχονται από μαζική ψυχολογία και διάθεση άκριτης στρατεύσεως με στόχο τη νικηφόρα πορεία της ομάδας. Αντίστοιχα, ο φανατικός υποστηρικτής μιας πολιτικής ιδεολογίας στρατεύεται ανεπιφύλακτα σε μια κοσμοθεωρία που πρεσβεύει ένα μοντέλο ιδανικής κοινωνίας. Υπερασπίζεται, λοιπόν, και προωθεί το ιδεολογικό του όραμα με οπαδική αφοσίωση και δυναμική συμμετοχή σε μαζικά κινήματα. Τον συνεπαίρνουν, γι' αυτό, τα ιδεολογικά σύμβολα και η σύγκρουσή του με το κατεστημένο με στόχο την τελική νίκη.

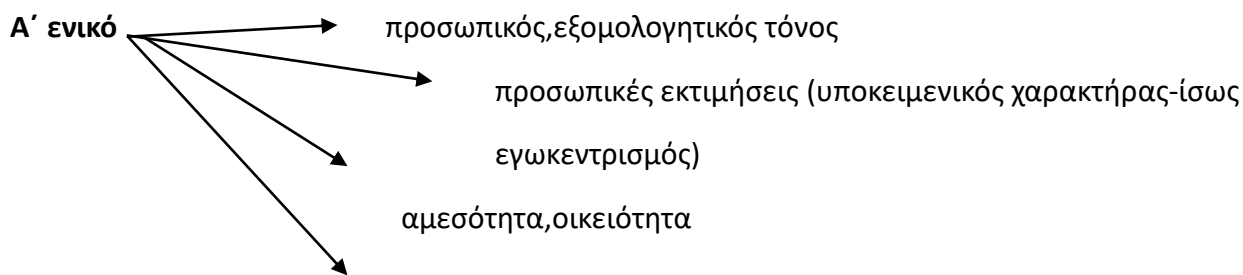
ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΜΕΘΟΔΩΝ

Πολλές φορές κατά την ανάπτυξη της παραγράφου χρησιμοποιούνται περισσότερες από μία μέθοδοι, προκειμένου να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα ή πληρότητα.

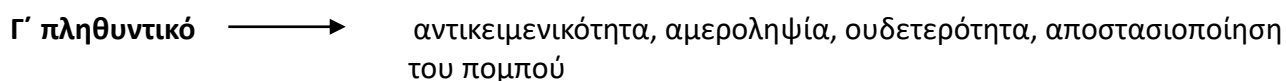
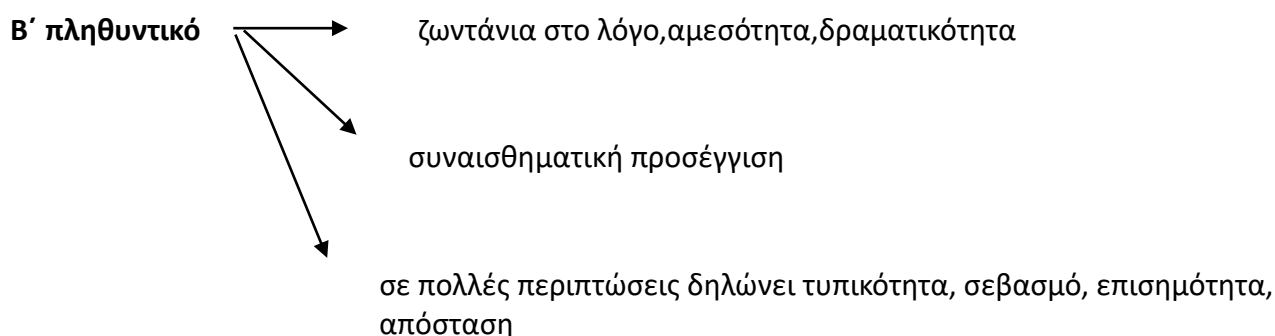
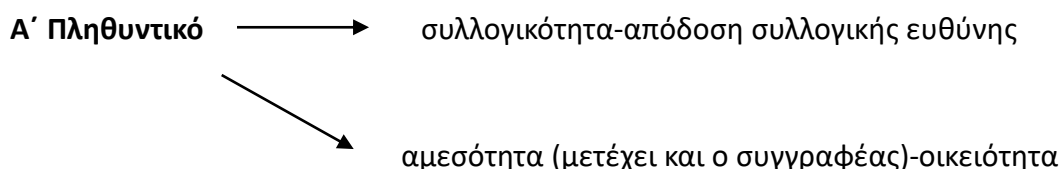
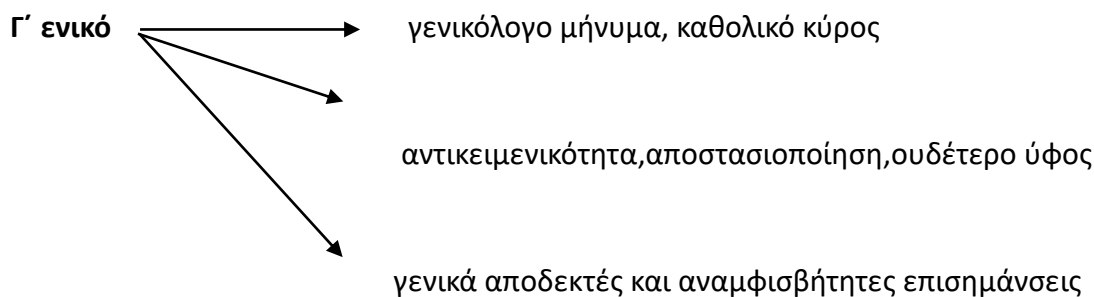
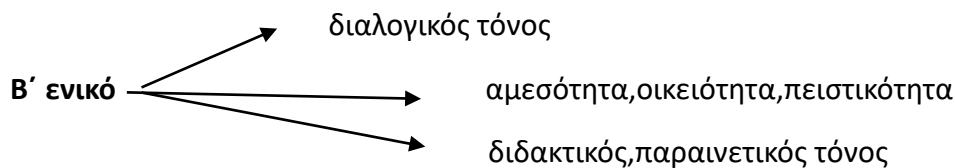
ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΤΗΤΑ

- **Απλό, καθημερινό λεξιλόγιο** (λαμογιές, μάνα, 15αρηδες, 16αρηδες)
- **Προσφώνηση** (Φίλοι μου, ας αναλάβουμε τις ευθύνες μας)
- **Ευθύς λόγος** («Δώστε μας ένα ζευγάρι, μεταχειρισμένα έστω, ιδανικά»)
Ο λόγος αποκτά οικειότητα, ζωντάνια, αμεσότητα, το μήνυμα γίνεται πιο εύληπτο.
- **Οι φραστικές και νοηματικές επαναλήψεις**
- **Οι σύντομες, κοφτές, συνθηματολογικές φράσεις**
- **Οι ελλειπτικές προτάσεις ή οι προτάσεις χωρίς ρήμα** (αρηματικές)
- **Ο μικροπερίοδος λόγος.** Επιτρέπεται και η δόμηση σε μικρότερες και περισσότερες παραγράφους.
- **Οι παρένθετες προτάσεις** που δείχνουν ότι λαμβάνουμε διαρκώς υπόψη μας το παρόν ακροατήριο (π.χ. όπως γνωρίζετε, και σας είναι, νομίζω, γνωστό...)
- **Οι ρητορικές ερωτήσεις**

ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

οι σκέψεις προβάλλονται εντονότερα και καθαρότερα

ΕΠΙΛΟΓΗ ΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

α' ενικό πρόσωπο: Προσδίδει **αμεσότητα, ζωντάνια, ζωηρότητα**, ενδιαφέρον στο λόγο, αφού η αφήγηση εμπεριέχει το στοιχείο της προσωπικής μαρτυρίας. Εκφράζει την **προσωπική** κατάθεση σκέψεων, ιδεών, απόψεων, επιχειρημάτων, φανερώνει **αίσθημα ευθύνης**, δίνει **υποκειμενική** χροιά στον λόγο και **εξομολογητικό** τόνο στο κείμενο, δηλώνει τη **βιωματική** σχέση με τα πράγματα. Προκαλεί **συγκινησιακή φόρτιση στον δέκτη**, αφού παρακολουθεί και βιώνει προσωπικά βιώματα του πομπού.

α' πληθυντικό πρόσωπο: εκφράζει την **καθολικότητα** ενός φαινομένου, τη **συλλογικότητα**, ό,τι λέγεται τους αφορά όλους. Προσδίδει **αμεσότητα, ζωντάνια** και ζεστασιά στον λόγο. Δημιουργείται μια **αίσθηση οικειότητας** (αμεσότητα) ανάμεσα στον πομπό και στο δέκτη, αφού εντάσσει τον εαυτό του μέσα σε ένα ευρύτερο σύνολο ατόμων, π.χ. στους ακροατές του, γίνεται «ένα με αυτούς», μιλάει «μαζί με αυτούς και γι' αυτούς». Ο συγγραφέας προσεγγίζει **συναισθηματικά** τον δέκτη (ταυτίζεται μαζί του, συμμερίζεται τις ιδέες και τις ανησυχίες του) και καθιστά τον λόγο του πιο πειστικό, του προσδίδει **κύρος και βαρύτητα**, γιατί δηλώνει ότι εκπροσωπεί και άλλους, δεν εκφράζει αποκλειστικά προσωπικές θέσεις. Επίσης, υπογραμμίζει την **κοινή συλλογική ευθύνη** και επισημαίνει τις **κοινές διαστάσεις ενός προβλήματος**. Έτσι, προκαλεί το ενδιαφέρον των αναγνωστών και τους καθιστά κοινωνούς των ιδεών του.

β' ενικό πρόσωπο: προσδίδει στον λόγο **αμεσότητα, οικειότητα, ζωντάνια**, δημιουργεί **κλίμα διαλόγου** με το β' ενικό ο συγγραφέας επιδιώκει τη **συναισθηματική προσέγγιση** του δέκτη (βλ. επίκληση στο συναίσθημα). Προσδίδει, επίσης, **διαλογικό χαρακτήρα** στον λόγο. Ο τόνος γίνεται **συνομιλητικός-φιλικός**.

β' πληθυντικό πρόσωπο: Προσδίδει **αμεσότητα, ζωντάνια και οικειότητα** στον λόγο, αφού ο πομπός δημιουργεί έναν τεχνητό αγωγό επικοινωνίας με τον ή τους δέκτες του. Απευθύνεται άμεσα σ' αυτούς, είναι σαν να συνομιλεί μαζί τους και έτσι πετυχαίνει να τους καταστήσει συμμετόχους στην προβληματική που αναπτύσσει, περνώντας τους με τον πιο άμεσο τρόπο το μήνυμά του. Προσδίδει **διαλογικό χαρακτήρα** στο λόγο. Ο τόνος γίνεται **συνομιλητικός-φιλικός**. Το ύφος και ο λόγος αποκτούν **θεατρικότητα, παραστατικότητα**, ενδεχομένως και **δραματικότητα**. Εκφράζει διάθεση **συναισθηματικής προσέγγισης** μεγάλου αριθμητικά συνόλου ατόμων.

γ' ενικό/ πληθυντικό πρόσωπο: Προσδίδει **αντικειμενικότητα, αμεροληψία, ουδετερότητα**, αφού οι επισημάνσεις του πομπού φαίνονται αναμφισβήτητες και γενικώς αποδεκτές. Εκφράζει **απρόσωπη στάση**. Είναι το πρόσωπο με το οποίο ο συντάκτης ενός κειμένου αναφέρεται σε γεγονότα και ιδέες, εκθέτει επιχειρήματα ή κάνει **διαπιστώσεις ευρύτερα αποδεκτές**. Καθιστά το μήνυμά γενικόλογο και του προσδίδει **καθολικό κύρος** για αυτό χρησιμοποιείται για γενίκευση σκεπτικού, προκειμένου να προκύψουν συμπεράσματα με ευρύτερη ισχύ και αποδοχή.

ΣΗΜ. Οποιαδήποτε αναφορά σε ρηματικό πρόσωπο θα πρέπει να συνδέεται με το περιεχόμενο του κειμένου.

ΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Η επιλογή της έγκλισης επηρεάζει καθοριστικά τον τόνο του λόγου.

- ❖ Η **οριστική** εκφράζει κάτι το βέβαιο, οριστικό, αναμφισβήτητο, είναι η έγκλιση του πραγματικού (πχ, ο διάλογος στηρίζεται στον πολιτισμό/ έκανα τα πάντα). Επίσης, του δυνατού με το θα (π.χ. θα έκανα τα πάντα) ή σπανιότερα του πιθανού με το θα (π.χ. νιώθω εξαντλημένη, θα με κούρασε η πολύωρη εργασία). Το **να + οριστική παρατατικού** δηλώνει παράκληση (π.χ. μήπως να του έλεγες την αλήθεια;).
- ❖ Η **υποτακτική** (προηγείται το ας, να, μη) δηλώνει το ενδεχόμενο ή επιθυμητό (πχ μας δόθηκε η δυνατότητα να ανταλλάξουμε απόψεις /μπορούμε να κατανοήσουμε τον σημαντικό ρόλο του σχολείου). Προσδίδει στον λόγο υποκειμενικό χαρακτήρα και δηλώνει προτροπή, αποτροπή, απορία, ευχή (μακάρι να..., είθε να...), επιθυμία, προσταγή, πιθανότητα.
- ❖ Η **προστακτική** εκφράζει προσταγή, προτροπή ή αποτροπή. Προσδίδει στον λόγο έναν τόνο αυστηρότητας, επιτακτικότητας (πχ επιτρέψτε μου).

ΣΗΜ. Σε ένα κείμενο, συχνά ο συντάκτης του παρουσιάζεται λιγότερο ή περισσότερο σίγουρος γι'αυτά που αναφέρει.

A) Η ισχυρή βεβαιότητα εκφράζεται με:

- Οριστική
- Θα+ρήμα
- Λέξεις –φράσεις που δηλώνουν βεβαιότητα

B) Η έλλειψη βεβαιότητας (ή ο μικρός βαθμός βεβαιότητας) εκφράζεται με:

- Υποτακτική
- Λέξεις-φράσεις ανάλογες (μπορεί, ίσως κλπ.)

ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ

Τα σημεία στίξης αποτελούν έμμεσο σχόλιο, συγκεκριμένα:

➤ **Θαυμαστικό:**

α) δηλώνει θαυμασμό, προσταγή (π.χ. Πήγαινε!), ικανοποίηση, επιδοκιμασία, χαρά, ελπίδα, φόβο, ένα ξαφνικό συναίσθημα, κάτι το απίστευτο

β) Θαυμαστικό σε παρένθεση: δηλώνει απορία, ειρωνεία, αμφισβήτηση, αμφιβολία, έκπληξη

➤ **Ερωτηματικό:**

α) στο τέλος ευθείας ερώτησης δηλώνει απορία ή αμφιβολία (π.χ. Ποιοι είναι οι πρωταγωνιστές του επεισοδίου; Έχουν συνειδητοποιήσει τις διαστάσεις του προβλήματος;)

β) σε ρητορική ερώτηση αντιστοιχεί με ισχυρή κατάφαση (π.χ. Ποιος Έλληνας δεν επιθυμεί την πρόοδο της χώρας του; [εννοείται: όλοι, οι πάντες]) ή εκφράζει την προσωπική άποψη ή στάση αυτού που μιλά (π.χ. Γιατί να τον ακούσω; [μακάρι να μην τον άκουγα])

γ) γενικά, το ερωτηματικό προσδίδει στο κείμενο χαρακτήρα διαλογικής επικοινωνίας ανάμεσα στον πομπό και τον δέκτη, έτσι ο λόγος γίνεται πιο ζωντανός και παραστατικός

δ) Ερωτηματικό σε παρένθεση: δηλώνει ειρωνεία, αμφισβήτηση, αμφιβολία

➤ **Άνω τελεία:**

α) όταν γίνεται απαρίθμηση/παράθεση στοιχείων (π.χ. Θέλησε να αλλάξει τον τρόπο εξέτασης· να αλλάξει τον τρόπο αντιμετώπισης των μαθητών· να δώσει νέα πνοή στην τάξη).

β) χωρίζει δύο μέρη μιας περιόδου, ιδίως όταν το δεύτερο επεξηγεί το πρώτο (π.χ. η καταστροφή του περιβάλλοντος είναι ανυπολόγιστη· καταστροφή για την οποία ευθύνεται ο ίδιος ο άνθρωπος) ή έρχεται σε αντίθεση με αυτό (π.χ. Αυτό δεν είναι ζωή· είναι τυραννία.)

➤ **Αποσιωπητικά:** δηλώνουν αποσιώπηση (που γίνεται σκόπιμα ή για λόγους συντομίας ή για να υπονοηθεί κάτι), έκπληξη, αγανάκτηση, αποδοκιμασία, ειρωνεία, αμφισβήτηση, συγκίνηση, προβληματισμό (ωθούν τον αναγνώστη να εστιάσει την προσοχή του σε αυτό που ακολουθεί: π.χ. γλώσσα είναι... ολόκληρος ο λαός)

➤ **Εισαγωγικά:** μέσα σε εισαγωγικά βρίσκονται:

α) τα λόγια κάποιου, όπως ακριβώς τα έχει πει (αυτούσια αναφορά των λόγων κάποιου),

β) παροιμίες, ρητά,

γ) λέξεις που χρησιμοποιούνται μεταφορικά,

δ) λέξη στην οποία θέλουμε να δοθεί έμφαση (π.χ. βαρέθηκα να παριστάνω το «θύμα»),

ε) λέξεις με τις οποίες εκφράζεται ειρωνεία (π.χ. η «ειρηνική» επέμβαση είχε χιλιάδες θύματα) ή αμφισβήτηση (π.χ. η κατηγοριοποίηση των μαθητών σε «καλούς» και «κακούς» είναι αντιπαιδαγωγική),

στ) ξένη λέξη (π.χ. τα «λούμπεν» στοιχεία της κοινωνίας),

ζ) λέξεις ή φράσεις που δεν ανήκουν στην κοινή γλώσσα ή που παίρνουν ένα ιδιαίτερο νόημα στον λόγο (π.χ. «επί ξύλου κρεμάμενος»),

η) επιστημονικοί όροι (π.χ. «ιδρυματισμός»),

θ) λέξεις της αργκό (π.χ. οι «κολλητοί» των βουλευτών), ι) αρχαίες εκφράσεις ή ρητά,

ια) τίτλοι βιβλίων, εφημερίδων, περιοδικών, ονόματα πλοίων,

ιβ) ευθύς λόγος (σε περιπτώσεις διαλόγων, όταν δεν γίνεται χρήση παύλας)

➤ **Άνω και κάτω τελεία:** χρησιμοποιείται

α) μπροστά από τα λόγια κάποιου που περικλείονται σε εισαγωγικά,

β) πριν από αρίθμηση, επεξήγηση, συμπέρασμα (π.χ. Αυτή είναι η καταναλωτική νοοτροπία: επίδειξη, ματαιοδοξία, ναρκισσισμός),

γ) όταν ακολουθεί παροιμία, ρητό, γνωμικό, απόφθεγμα

➤ **Παύλα:**

α) παίρνει τη θέση της άνω τελείας ή της άνω και κάτω τελείας, δηλώνει δηλαδή επεξήγηση-συμπλήρωση (π.χ. ο άνθρωπος δεν έχει συνειδητοποιήσει τα λάθη του -κι αυτό είναι πράγματι τραγικό) ή αντίθεση (Ξεκίνησαν –μα δεν θα φτάσουν ποτέ!)

β) ενώνει δύο λέξεις (π.χ. η σχέση αιτίου-αποτελέσματος)

➤ **Διπλή παύλα:** περικλείει μια λέξη ή φράση που θεωρείται σημαντική, καθώς αποτελεί συμπληρωματικό ή επεξηγηματικό σχόλιο (π.χ. Ο πατέρας μου –ελαφρύ το χώμα που τον σκέπασε- δεν ήθελε να με κάνει ναυτικό.)

➤ **Παρένθεση:** περικλείει μια λέξη ή φράση που λειτουργεί συμπληρωματικά, χωρίς να θεωρείται απαραίτητη για τη νοηματική συνέχεια του λόγου· έχει επεξηγηματικό, διασαφητικό ρόλο, ενδέχεται όμως να φανερώνει έντονη αμφισβήτηση και ειρωνεία. Σε παρενθέσεις μπορεί να περιέχονται και εμβόλιμα σχόλια του συγγραφέα.

➤ **Αποσιωπητικά μέσα σε αγκύλη:** δηλώνουν ότι το κείμενο αποτελεί απόσπασμα και ότι κάτι παραλείπεται στο συγκεκριμένο σημείο.

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ (ΕΙΔΗ)

Η διαδικασία , η μέθοδος με την οποία ο ομιλητής διαρθρώνει κάθε επιχείρημα , ονομάζεται συλλογισμός (πορεία σκέψης). Δε θα πρέπει να συγχέουμε τον συλλογισμό με το επιχείρημα, ένας συλλογισμός μπορεί να έχει παραπάνω από ένα επιχειρήματα.

ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΕΙΔΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ

A. ΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ – ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΜΠΟΥ

1. Πορεία από το γενικό στο ειδικό: μετάβαση από μια γενική θέση / κρίση σε μια μερικότερη= **ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ**
2. Πορεία από το ειδικό στο γενικό: μετάβαση από μια συγκεκριμένη θέση σε μια γενικότερη= **ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ**
3. Πορεία από το ειδικό στο ειδικό. Μετάβαση από μια ειδική θέση / κρίση σε μια εξίσου μερική= **ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ**

B. ΕΙΔΟΣ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΩΝ

1. Αξιοποίηση κατηγορικών/ρητών προτάσεων= **ΚΑΤΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ**
2. Χρήση μιας υποθετικής πρότασης ως προκειμένης= **ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ**
3. Χρήση τουλάχιστον μίας διαζευκτικής πρότασης= **ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ**

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

A. Ως προς τη συλλογιστική πορεία

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ

- Π1: Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί
Π2: Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος
Σ: Ο Σωκράτης είναι θνητός

ΕΠΑΓΩΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ

- Π1: Το σπουργίτι πετάει στον ουρανό
Π2: Το περιστέρι πετάει στον ουρανό
Π3: Ο γλάρος πετάει στον ουρανό
Π4: Το σπουργίτι, το περιστέρι, ο γλάρος είναι πουλιά.
Σ: Άρα (όλα) τα πουλιά πετούν στον ουρανό

ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ

- Π1: Το πορτοκάλι είναι φρούτο και έχει βιταμίνες
Π2: Το μήλο είναι φρούτο
Σ: Άρα, κατά πάσα πιθανότητα, το μήλο έχει βιταμίνες

B. Ως προς το είδος των προτάσεων

ΚΑΤΗΓΟΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ

- Η δικαστική πλάνη είναι μια πιθανότητα που ενυπάρχει σε κάθε δικαστική απόφαση.
Η θανατική ποινή είναι απόφαση του δικαστή.
Άρα, η επιβολή της θανατικής ποινής είναι ίσως απόρροια δικαστικής πλάνης.

ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ

Αν κάποιος παραβαίνει τη νομοθεσία τιμωρείται.

Ο Χ. παραβίασε το νόμο αφού συνελήφθη να κλέβει. Άρα, ο Χ. θα τιμωρηθεί.

ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ

Οι επιστημονικές ανακαλύψεις οδηγούν την ανθρωπότητα ή σε πρόοδο ή σε ολοσχερή καταστροφή.

Η επιστημονική αυτή ανακάλυψη συμβάλλει στη μείωση του ενεργειακού προβλήματος.

Άρα, η επιστημονική αυτή ανακάλυψη σηματοδοτεί ευοίωνες εξελίξεις και οδηγεί σε πρόοδο.

Συλλογισμός σε κείμενο:

- Η συλλογιστική πορεία θεωρείται παραγωγική, όταν η θέση του συγγραφέα παρουσιάζεται στην αρχή του κειμένου (1η – 2η παράγραφος), όταν δηλαδή προηγείται των αποδείξεων.
- Αντίθετα η θέση του συγγραφέα θεωρείται επαγωγική, όταν εντοπίζεται στο τέλος του κειμένου.

Αν η θέση του συγγραφέα καταγράφεται και στην αρχή και στο τέλος του κειμένου, εκλαμβάνουμε την πορεία και πάλι παραγωγική, θεωρώντας ότι ο συγγραφέας στο τέλος επανεκθέτει την αρχική του θέση και συνοψίζει όσα προαναφέρθηκαν.

ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ-ΟΡΩΝ

ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

- Λόγος λιτός, απλός, γοργός, κοφτός.

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

- Λόγος πυκνός, σύνθετο ύφος, πειστικότητα, κάποιες φορές αδυναμία στην κατανόηση.

ΑΣΥΝΔΕΤΟ ΣΧΗΜΑ

- Ενταση, συναισθηματικός χρωματισμός, ζωντάνια, παραστατικότητα. Πλήθος (ενεργειών, χαρακτηριστικών κλπ.)

ΣΥΝΟΧΗ

Συνοχή είναι η **λεκτική σύνδεση** μεταξύ φράσεων, προτάσεων, περιόδων ή παραγράφων ενός κειμένου. Πραγματοποιείται με τους ακόλουθους τρόπους:

- ✓ **διαρθρωτικές λέξεις** ή φράσεις
πχ. όμως: που δηλώνει αντίθεση
επειδή: που δηλώνει αιτιολόγηση
αρχικά: που δηλώνει απαρίθμηση κ. α
- ✓ **επανάληψη λέξης** προηγούμενης περιόδου, παραγράφου ή ενότητας, πχ ο μηνυόμενος, ...στον μηνυόμενο
- ✓ **αντωνυμίες**: αυτός, άλλος, εκείνος, ο οποίος (που) κ.λπ.
πχ. με αντικατάσταση της λέξης «...» από την αντωνυμία ...
πχ ο οποίος = ο μηνυόμενος
πχ στη Βρετανία όπου
- ✓ **συνώνυμα**
π.χ. πρότυπο, υπόδειγμα
πχ. προσωπικότητα αντί χαρακτήρας, ντύσιμο αντί ενδυμασία, ο μηνυτής αντί ο ενάγων)
- ✓ λέξεις με **νοηματική συγγένεια**:
πχ δραχμές, ποσό, συνολική αμοιβή
- ✓ **παράλειψη μιας λέξης** ή φράσης που ήδη αναφέρθηκε
πχ όμως ομολόγησε ενν. ο μηνυόμενος
πχ. παραλείπεται η λέξη "...ο μηνυόμενος..." που αναφέρεται στην ... περίοδο και εννοείται στη ....
- ✓ χρήση **υπώνυμων και υπερώνυμων** λέξεων
πχ γιατρός – υπώνυμο: παιδίατρος
μη κυβερνητικές οργανώσεις – υπώνυμο: γιατροί χωρίς σύνορα
ο επαγγελματίας- υπώνυμο: καθηγητής, δικηγόρος, γιατρός
- ✓ χρήση **γενικότερου όρου**
π.χ. οι καλλιτέχνες, οι επιστήμονες, οι διανοούμενοι = οι πνευματικοί άνθρωποι
φοιτητές, σπουδαστές, μαθητές= σπουδάζουσα νεολαία
- ✓ **νοηματική συνάφεια/σύνδεση** μεταξύ του περιεχομένου δύο παραγράφων
- ✓ **ερώτηση-απάντηση**

ΤΙΤΛΟΣ-ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΛΟΣ

Η επιλογή τίτλου ενός κειμένου είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων, οι οποίοι σχετίζονται με τις επιδιώξεις του συγγραφέα, το είδος κειμένου, το κοινό στο οποίο απευθύνεται, το θέμα και το περιεχόμενό του. Ο τίτλος εξετάζεται ως προς:

Α) ΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ. Εξετάζουμε, λοιπόν:

- Σε ποιον βαθμό σχετίζεται ο τίτλος με το περιεχόμενο του κειμένου;
- Συμπυκνώνει ο τίτλος το συνολικό περιεχόμενο του κειμένου ή μόνο ένα μέρος του;
- Πόσο εύστοχα αποδίδει ο τίτλος το περιεχόμενο του κειμένου;

Β) ΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. Στην περίπτωση αυτή, εξετάζουμε την επίδραση που ασκεί στον αναγνώστη η επιλογή του τίτλου:

- Κεντρίζει ή όχι ο τίτλος την περιέργεια και το ενδιαφέρον του αναγνώστη και πώς; (π.χ. πρωτοτυπία, σημεία στίξης, μεταφορά, ερώτηση, επιγραμματικός κλπ.)
- Προωθεί ή όχι ο τίτλος τη στόχευση του συντάκτη;
- Ανταποκρίνεται υφολογικά ο τίτλος στον τύπο του κειμένου (δοκίμιο ή άρθρο) και στο κοινό που απευθύνεται;

❖ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΛΟΥ

- Όχι μακροσκελής
- Χωρίς λεπτομέρειες και πολλούς προσδιορισμούς (λιτός)
- Επιγραμματική διατύπωση (πυκνός)
- Ελλειπτικός (καλύτερα αρηματικός)

ΣΗΜ. Εκτός από την αξιολόγηση, μπορεί να ζητηθεί να δώσετε έναν τίτλο με βάση κάποια κριτήρια (π.χ. μεταφορικός, ειρωνικός κλπ.)

ΥΦΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Στον χαρακτηρισμό του ύφους/τόνου ενός κειμένου πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα εξής:

- ◆ ΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ
- ◆ ΠΡΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΚΤΗ
- ◆ ΔΕΚΤΗΣ
- ◆ ΚΟΙΝΟ

Το ύφος ενός κειμένου μπορεί να αξιολογηθεί ως :

- πυκνό-μεστό σύνθετο-στομφώδες-εξεζητημένο
- επιστημονικό-τυπικό-επίσημο-υψηλό
- γλαφυρό-λυρικό-διδασκτικό-προτρεπτικό
- απλό-φυσικό-λιτό- χαλαρό-οικείο-παραστατικό
- σαρκαστικό-ειρωνικό-καυστικό-σκωπτικό-δηκτικό
- χιουμοριστικό-περιπαικτικό
- εξομολογητικό-προσωπικό
- ακαλαίσθητο-ανεπιτήδευτο
- αλληγορικό-στοχαστικό

ΥΦΟΣ	ΠΩΣ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΕΤΑΙ
ΛΙΤΟ	Έλλειψη περίτεχνων εκφραστικών σχημάτων και περίπλοκης σύνταξης, παρατακτική σύνδεση ή ασύνδετο σχήμα.
ΟΙΚΕΙΟ	Χρήση καθημερινού λεξιλογίου, α΄ και β΄ πρόσωπου, παρατακτική σύνδεση, ασύνδετο.
ΖΩΝΤΑΝΟ	Παραδείγματα, διάλογος, ευθύς λόγος, ρητορικές ερωτήσεις, μεταφορές, εικόνες, παρομοιώσεις, ενεργητική σύνταξη.
ΛΥΡΙΚΟ	Ποιητική λειτουργία της γλώσσας, συνυποδηλωτική, επίκληση στο συναίσθημα.
ΕΞΕΖΗΤΗΜΕΝΟ ΕΠΙΤΗΔΕΥΜΕΝΟ	Βαρύγδουπες λέξεις, ρητορισμός, υποτακτικός λόγος, λεκτικός πληθωρισμός
ΣΑΦΕΣ-ΚΑΘΑΡΟ	Ακρίβεια, σαφήνεια, πλούτος λεξιλογίου
ΕΠΙΣΗΜΟ	Σπάνιες λέξεις, ειδική ορολογία, γ΄ πρόσωπο, παθητική σύνταξη, επίκληση στη λογική
ΧΑΛΑΡΟ	Λίγες σκέψεις, συνειρμοί, επαναλήψεις
ΠΥΚΝΟ	Μέγιστη οικονομία λέξεων
ΦΡΟΝΤΙΣΜΕΝΟ	Οργάνωση σε ενότητες, προσεκτική χρήση διαρθρωτικών λέξεων, έλλειψη πλατειασμών, παρεκβάσεων
ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΟ- ΠΑΙΓΝΙΩΔΕΣ- ΣΑΡΚΑΣΤΙΚΟ	Έντονη χρήση ειρωνείας
ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΤΙΚΟ	Παρελθοντικοί χρόνοι, α΄ πρόσωπο
ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟ- ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ	Παρότρυνση, νουθεσία, β΄ πρόσωπο

ΘΕΜΑ 2^ο: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Άρθρο

Το άρθρο είναι σύντομο κείμενο επικαιρικού χαρακτήρα, το οποίο σχολιάζει ή και ερμηνεύει ένα σπουδαίο επίκαιρο γεγονός και δημοσιεύεται στον τύπο.

- Επιβάλλεται να θέσετε **τίτλο**
  - ✓ σύντομο, περιεκτικό, αρηματικό
  - ✓ πρωτότυπο
  - ✓ χιουμοριστικό, ειρωνικό, αινιγματικό, ουδέτερο
  - ✓ ενδέχεται να υπάρχουν και σημεία στίξης (πχ εισαγωγικά)
- Στον πρόλογο δηλώστε ευκρινώς το **θέμα** και την **αφορμή**, η αφόρμηση μπορεί να είναι ένα επίκαιρο και συγκεκριμένο γεγονός της πραγματικότητας, σχετικό με το θέμα της ανάπτυξης. πχ
  - ✓ *Η σχολική μας εφημερίδα δίνει σε όλους τους μαθητές την ευκαιρία/ το βήμα από το οποίο μπορούμε να δημοσιοποιήσουμε τις απόψεις για θέματα επικαιρότητας που απασχολούν τους νέους της ηλικίας μας. Ένα τέτοιο φαινόμενο είναι και... ή*
  - ✓ *Με αφορμή το....? ....γεγονός αποφάσισα να εκφράσω τις θέσεις μου για αυτό το θέμα στις σελίδες της σχολικής μας εφημερίδας...ή*
  - ✓ *Καθώς ...? θα ήθελα να αξιοποιήσω το βήμα, που μου προσφέρει η τοπική μας εφημερίδα, για να εκφράσω τις απόψεις μου σχετικά με...*
- Στο κυρίως μέρος αναπτύξτε την κύρια έννοια και τα **ζητούμενά** της. Σκοπός είναι η πειθώ και η πληροφόρηση. Κατά συνέπεια, η πιο συνηθισμένη και κατάλληλη τεχνική πειθούς είναι η επίκληση στη λογική. Η γλώσσα πρέπει να είναι κυριολεκτική και το ύφος σοβαρό, αν και περισσότερο εξαρτώνται από το επίπεδο του αναγνωστικού κοινού στο οποίο υποθετικά απευθύνεται ο αρθρογράφος (διαφορετικός ο τρόπος γραφής σε ένα άρθρο που γράφεται για τη σχολική εφημερίδα από αυτόν ενός άρθρου που προορίζεται για την μια εφημερίδα πανελληνίας κυκλοφορίας). Συγκεκριμένα, όταν πρόκειται να δημοσιευθεί σε εφημερίδα ή περιοδικό, το ύφος του άρθρου είναι σοβαρό, αντικειμενικό, απρόσωπο, χαρακτηριστικά που επιτυγχάνονται με τη χρήση γ' ενικού και πληθυντικού προσώπου. Όταν πρόκειται να δημοσιευθεί σε σχολικό έντυπο, το ύφος του είναι απλό, οικείο και αξιοποιούνται κυρίως το γ' και το α' πρόσωπο ενικού και πληθυντικού αριθμού.
- Στον επίλογο ολοκληρώστε το κείμενο με
  - ανακεφαλαίωση, σύνοψη
  - συμπέρασμα
  - προτροπή, χρέος
  - έκφραση ελπίδας, αισιόδοξη προοπτική

Επιστολή

Αν χρειαστεί να γράψετε επιστολή, πρέπει δεξιά πάνω να θέσετε **τόπο και χρόνο** (π.χ. Αθήνα, 12-5-2014). Αριστερά στην επόμενη γραμμή γράφετε τον **παραλήπτη** (Προς τον Πρόεδρο ...) και από κάτω μια **εναρκτήρια προσφώνηση** (Κύριε Πρόεδρε). Και στην επιστολή η **ιδιότητα** του αποστολέα (πχ Ως εκπρόσωπος του δεκαπενταμελούς συμβουλίου έλαβα το θάρρος να σας αποστείλω αυτή την επιστολή για να σας καταστήσω σαφές ένα πρόβλημα που αφορά το σύνολο της μαθητικής κοινότητας... θεωρούμε πως με αυτόν τον τρόπο θα σας βοηθήσουμε να κατανοήσετε το πρόβλημα και να συμβάλετε στην επίλυσή του/ ως τηλεθεατής να καταθέσω τις προτάσεις μου για την ποιοτική αναβάθμιση της τηλεόρασης/ ως εκπρόσωπος των καταναλωτών να σας ενημερώσω για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε καθημερινά και την εκμετάλλευση την οποία υφιστάμεθα), η αφορμή, το θέμα και ο σκοπός πρέπει να γίνουν εμφανή στον πρόλογο. Το γραμματικό πρόσωπο σε κάποια καίρια σημεία είναι

το β' πληθυντικό ή β'' ενικό (αν απευθυνόμαστε π.χ. σε φίλο), ενώ η γλώσσα και το ύφος είναι ανάλογα του θέματος και του παραλήπτη. Η ανακεφαλαίωση μπορεί να περιλαμβάνει: εξαγωγή συμπεράσματος, προτροπή δέσμευσης της πολιτείας, .χ. Ευελπιστούμε ως τα αιτήματά μας θα εισακουστούν/ θα ληφθούν σοβαρά υπόψη και η πολιτεία θα μεριμνήσει για την επίλυση των συγκεκριμένων προβλημάτων που αφορούν όλους μας. Κλείνουμε ξανά με **χαιρετισμό** (πχ Με εκτίμηση ή Με σεβασμό). Προσοχή: Δεν γράφουμε όνομα ή ψευδώνυμο.

π.χ. **Θέμα**: Αξιοποιώντας τις εμπειρίες της σχολικής σας ζωής, να γράψετε μία **επιστολή** προς τον Υπουργό Παιδείας, στην οποία να διατυπώνετε τεκμηριωμένα τις απόψεις σας για τις αλλαγές που θα θέλατε να γίνουν στο σχολείο, προκειμένου αυτό να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας (500-600 λέξεις). (Πανελλήνιες Εξετάσεις 2000)

(Προσφώνηση) Αξιότιμε κ. Υπουργέ,

(Πρόλογος) Με την επιστολή μου αυτή θα ήθελα να εκθέσω τον προβληματισμό μου για τα θέματα της εκπαίδευσης, όπως τουλάχιστον εγώ τα έζησα κατά τη διάρκεια της σχολικής μου ζωής. Ο θεσμός της εκπαίδευσης είναι από τους πιο σημαντικούς, ειδικά σε μια κοινωνία πληροφοριών και γνώσεων. Όμως, εκπαίδευση σημαίνει σχολείο, άρα η αναβάθμιση του σχολείου πιστεύω ότι είναι μία από τις αμεσότερες προτεραιότητες της ελληνικής κοινωνίας.

Συνέχισε.....

(Αποφώνηση)

Με εκτίμηση

E> Δεν αρκεί η προσφώνηση και ο χαιρετισμός για να αποδώσουμε το επικοινωνιακό πλαίσιο σε οποιοδήποτε κείμενο. Η γλώσσα, το ύφος, το πρόσωπο κυρίως, αλλά και προσφωνήσεις, όταν αλλάζει η ενότητα ή πριν τον επίλογο, είναι απαραίτητα στοιχεία.

Ομιλία – Εισήγηση

- Ξεκινήστε με μια **προσφώνηση**. Εάν ορίζεται το ακροατήριο, γινόμαστε σαφείς π.χ. Αγαπητοί συμμαθητές/συνάδελφοι/συνδημότες/συμπολίτες. Διαφορετικά, προσφωνούμε αόριστα: Κυρίες και κύριοι ή Αγαπητό ακροατήριο.
- Στον πρόλογο δηλώστε την **ιδιότητα** σας (πχ ως νέος ή ως μαθητής του 2^{ου} ΓΕΛ Αγίου Δημητρίου που συμμετέχω στο πρόγραμμα, ως εκπρόσωπος του μαθητικού συμβουλίου του σχολείου μου, ως ευαισθητοποιημένος πολίτης θα ήθελα να εκφράσω τις απόψεις μου/ τη γνώμη μου/ να διατυπώσω τις σκέψεις μου και να εστιάσω στα αίτια ή στις συνέπειες, να προτείνω λύσεις για το πρόβλημα που αφορά όλους μας.), την **αφορμή** (πχ με αφορμή το ευρωπαϊκό πρόγραμμα ανταλλαγής μαθητών), το **θέμα** που πρόκειται να αναπτύξετε και τον **σκοπό** της ομιλίας.
- Στο κυρίως θέμα αναπτύξτε την **κύρια έννοια** και τα **ζητούμενά** της. Η γλώσσα, το ύφος, οι τρόποι πειθούς εξαρτώνται από το θέμα αλλά και το επίπεδο του ακροατηρίου στο οποίο υποτίθεται ότι απευθύνεστε. Το ύφος δεν πρέπει να είναι απρόσωπο, άρα σε κάποια σημεία οφείλετε να χρησιμοποιήσετε στοιχεία προφορικού λόγου, α' ενικό, α' και β' πληθυντικό, για να δώσετε αμεσότητα. Απευθυνόμαστε στον αναγνώστη/ακροατή εκφράζοντας διαπιστώσεις, προτρέποντας ή διατυπώνοντας ερωτήσεις (π.χ. όπως αντιλαμβάνεστε, όπως κατανοείτε, Με ποιο τρόπο πιστεύετε ότι θα μπορούσαμε να συμβάλλουμε... Πιστεύω πως όλοι μας θα δραστηριοποιηθούμε... Θεωρώ επιτακτική ανάγκη την κινητοποίηση όλων των φορέων...)
- Στον επίλογο ολοκληρώστε το κείμενο με **αποφώνηση-χαιρετισμό** που ποικίλει ανάλογα με το ακροατήριο. Οι πιο συνηθισμένες είναι «Σας ευχαριστώ». Ευχαριστώ για το χρόνο που αφιερώσατε προκειμένου να ακούσετε τις απόψεις μου.

ΤΥΠΟΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 1ος

Η σχολική μας εφημερίδα δίνει σε όλους τους μαθητές την ευκαιρία/ το βήμα από το οποίο μπορούμε να δημοσιοποιήσουμε τις απόψεις για θέματα επικαιρότητας που απασχολούν τους νέους της ηλικίας μας. Ένα τέτοιο φαινόμενο είναι και...

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 2ος

Με αφορμή το.....Χ ....γεγονός αποφάσισα να εκφράσω τις θέσεις μου γι' αυτό το θέμα στις σελίδες της σχολικής μας εφημερίδας...

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 3ος

Η αφόρμηση μπορεί να είναι ένα επίκαιρο γεγονός

π.χ Θέμα: Στη σημερινή εποχή παρά τη διαπιστωμένη ανεργία των αποφοίτων των ΑΕΙ και ΤΕΙ παρατηρείται ότι οι μαθητές αντιμετωπίζουν την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σαν μονόδρομο. Σε μια ομιλία σας να αναλύσετε του λόγους αυτής της επιλογής και να παρουσιάσετε τρόπους, έτσι ώστε να οι νέοι να νιώθουν ότι οι επιλογές τους αφθονούν.

Πρόλογος:

Είναι γεγονός ότι οι στατιστικές των τελευταίων χρόνων έχουν αναδείξει μία μεγάλη αντινομία, την ολοένα αυξανόμενη ανεργία που πλήττει τους πτυχιούχους και από την άλλη πλευρά τη σταθερή επιμονή των μαθητών να ακολουθήσουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση. **Καίριο λοιπόν ακούγεται το ερώτημα των πραγματικών αιτιών αυτής της κατάστασης και από την άλλη πλευρά κρίνεται αναγκαία η διέξοδος από αυτή την κατάσταση).**

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Είναι καλό να καταλήξουμε με την προβολή μιας θέσης που τη θεωρούμε την πιο σημαντική. Καλό είναι να αποφεύγονται οι ευχές και η δεοντολογική διατύπωση. Οι συνηθέστερες καταληκτικές φράσεις που μας βοηθούν να αρχίσουμε τον επίλογό μας είναι:

Από όσα εκθέσαμε παραπάνω συνάγεται/εξάγεται/βγαίνει το συμπέρασμα...,

Αξιολογώντας τις παραπάνω απόψεις γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι για την αντιμετώπιση του προβλήματος απαιτείται...

Αβίαστα, λοιπόν, οδηγούμαστε στη διαπίστωση ότι η συμπόρευση του λόγου και της πράξης μπορεί να βοηθήσει στην άμβλυση της κατάστασης.....

Συμπερασματικά, λοιπόν, επισημαίνουμε ότι η λύση του προβλήματος θα προκύψει από τη σύντονη προσπάθεια πολιτείας και πολίτη.....

Εν κατακλείδι/συμπερασματικά υπογραμμίζουμε ότι.....

B. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΦΗΓΗΣΗ

✓ **Αφηγηματικοί τρόποι**

αφήγηση, περιγραφή, διάλογος, εσωτερικός μονόλογος, ελεύθερος πλάγιος λόγος, αφηγηματικό σχόλιο (παρεμβολή σχολίων του αφηγητή)

✓ **Αφηγηματικές τεχνικές**

1. Αφηγητής σε σχέση με την ιστορία που αφηγείται

- αυτοδιηγητικός (πρωταγωνιστής)
- ομοδιηγητικός (συμμετέχει στην ιστορία)
- ετεροδιηγητικός (αφηγείται την ιστορία κάποιου άλλου)

2. Αφηγηματικό επίπεδο

- εξωδιηγητικό (αφήγηση γεγονότων εξωτερικών σε σχέση με το κείμενο, πρόλογοι, εισαγωγικές αφηγήσεις)
- ενδοδιηγητικό (αφήγηση γεγονότων που ανήκουν στην κύρια ιστορία)
- μεταδιηγητικό (εγκιβωτισμός, δευτερεύουσα αφήγηση που εγκιβωτίζεται στην κύρια)

3. Σειρά των γεγονότων

- Ευθύγραμμη ή γραμμική αφήγηση
- Αναχρονίες

α) αναδρομή ή ανάληψη (αναδρομή στο παρελθόν)

β) προδρομική αφήγηση ή πρόληψη (παρεμβολή γεγονότων που θα συμβούν στο μέλλον)

- Άλλοι τρόποι παραβίασης της ομαλής χρονικής σειράς

α) *In medias res* (= στο μέσο των πραγμάτων)

β) εγκιβωτισμός

γ) παρέκβαση ή εμβόλιμη αφήγηση (προσωρινή διακοπή και αναφορά σε κάποιο θέμα που δε σχετίζεται με την ιστορία)

δ) προΐδεασμός – προσήμανση (προετοιμασία του αναγνώστη για το τι πρόκειται να ακολουθήσει)

ε) προοικονομία (ένα μελλοντικό γεγονός του μύθου προετοιμάζεται κατάλληλα, για να το δεχθεί ο αναγνώστης ως κάτι το απόλυτα λογικό και φυσικό)

4. Διάρκεια

- $XI = XA$ (διάλογος, ο χρόνος της ιστορίας ταυτίζεται με το χρόνο αφήγησης)
- επιτάχυνση $XI > XA$

α) έλλειψη ή αφηγηματικό κενό (ο αφηγητής παραλείπει γεγονότα που εννοούνται εύκολα ή δε συμβάλλουν στην πλοκή)

β) περίληψη

γ) παράλειψη (κάποια γεγονότα δεν αναφέρονται καθόλου, επειδή δε σχετίζονται με την ιστορία)

- επιβράδυνση $XI < XA$

α) παύση (με την περιγραφή συνήθως αναστέλλεται η ροή του χρόνου)

β) επιμήκυνση (αφηγηματικό σχόλιο)

5. Η συχνότητα εμφάνισης ενός γεγονότος

- μοναδική αφήγηση (αφήγηση γεγονότος που έγινε μία φορά)
- επαναληπτική αφήγηση (ένα γεγονός αναφέρεται πολλές φορές, συνήθως μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες)
- θαμιστική αφήγηση (ένα γεγονός που συνέβη πολλές φορές αναφέρεται μία φορά)

6. Αφήγηση με βάση την εστίαση

- μηδενική εστίαση ή χωρίς εστίαση (παντογνώστης αφηγητής ή αφηγητής – θεός)
- εσωτερική εστίαση (ο αφηγητής γνωρίζει όσα και τα πρόσωπα)
- εξωτερική εστίαση (ο αφηγητής γνωρίζει λιγότερα από τα πρόσωπα)

ΕΙΔΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΠΕΖΟΥ ΛΟΓΟΥ

Α. Διήγημα: Πεζό λογοτεχνικό έργο με **μικρή** έκταση, σε σχέση με το μυθιστόρημα και ολοκληρωμένη αυτοτελή υπόθεση, η οποία είναι **φανταστική-πλαστική ή εμπνευσμένη από την πραγματικότητα**. Η υπόθεση κινείται σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, στρέφεται γύρω από ένα γεγονός, στο οποίο πρωταγωνιστεί ένα κεντρικό πρόσωπο, ο ήρωας. Ενδέχεται όμως να συνυπάρχουν δευτερεύοντα γεγονότα ή πρόσωπα. Η πλοκή του είναι σύντομη.

Είδη διηγήματος: Το ηθογραφικό (περιγραφή-ακτινογράφιση χαρακτήρων, ήθη-έθιμα) ή ψυχογραφικό, το ρεαλιστικό, το κοινωνικό, πολιτικό, πολεμικό, εφηβικό, ερωτικό κ.λπ.

Β. Μυθιστόρημα: Πεζό λογοτεχνικό έργο με μεγάλη έκταση, φανταστική ή πραγματική υπόσταση. Μεγάλη πλοκή της υπόθεσης, πολυπρόσωπη, πολυκινητική. Γεγονότα, καταστάσεις και χαρακτήρες που αποδίδονται, βρίσκονται στο επίκεντρο. Διαγράφεται η εποχή αναφοράς του ανάγλυφα και κινείται σε πολλούς και διαφορετικούς τόπους. Αναλύονται σε βάθος τα συναισθήματα, οι σκέψεις και τα πάθη των ηρώων (πολλοί κεντρικοί ήρωες).

Είδη μυθιστορήματος:

α) Ιστορικό μυθιστόρημα: Στόχος του η ιστορική βιογραφία προσώπων ή η ιστορική αναβίωση μίας εποχής και των γεγονότων της. Ιστορικά μυθιστορήματα έγραψαν ο Εμμ. Ροΐδης, ο Δημ. Βικέλας, ο Άγγ. Τερζάκης, ο Άγγ. Βλάχος, ο Κ. Κυριαζής.

β) Ηθογραφικό μυθιστόρημα: Οι χαρακτήρες και η ζωή των ανθρώπων στην ύπαιθρο, τα ήθη, τα έθιμα, οι προλήψεις, οι δεισιδαιμονίες. Πολλές φορές οι ήρωες ψυχογραφούνται σε βάθος, όπως “Η φόνισσα” του Αλ. Παπαδιαμάντη, “Ο ζητιάνος” του Ανδρ. Καρκαβίτσα, “Ο Αλέξης Ζορμπάς” του Ν. Καζαντζάκη κ.ά.

γ) Αστικό μυθιστόρημα: Η ζωή και οι χαρακτήρες των κατοίκων στις μεγάλες πόλεις.

Εκπρόσωποι: Γιάννης Ψυχάρης, Κωνσταντίνος Θεοτόκης, Τάσος Αθανασιάδης και πολλοί σύγχρονοι, η Μάρω Δούκα, η Άλκη Ζέη, η Ευγενία Φακίνου, η Ρέα Γαλανάκη.

δ) Πολεμικό μυθιστόρημα: Περιγράφει τις συμφορές των πολέμων και την τραγωδία των ανθρώπων στον πόλεμο. Είναι κύρια “αντιπολεμικά”, γιατί καταδικάζουν τις φρικαλεότητες και τις εφιαλτικές εικόνες των πολέμων και εξυψώνουν την ειρήνη. Ακόμη και αυτοί, που θεωρούν τους πολέμους αναγκαίους σαν απελευθερωτικούς και εθνικούς ή κοινωνικούς, εξυμνούν τα ηρωικά κατορθώματα και τη γενναιότητα, αλλά ανακαλύπτουν τη βαρβαρότητα και την απανθρωπιά των πολέμων.

Εκπρόσωποι: Ο Ηλίας Βενέζης (“Αιολική Γη”), ο Γιώργος Θεοτοκάς (“Αργώ”), ο Τάσος Αθανασιάδης (“Τα παιδιά της Νιόβης”), ο Στρατής Μυριβήλης (“Η ζωή εν Τάφω”), ο Νίκος Καζαντζάκης (“Αναφορά στον Γκρέκο”, “Οι αδερφοφάδες”).

ε) Πολιτικό μυθιστόρημα: Περιγράφει πολιτικά τις εποχές και αναλύει τα αίτια και τις συνέπειες πολιτικών καταστάσεων και γεγονότων.

Εκπρόσωποι: Η Διδώ Σωτηρίου (“Η εντολή”, “Κατεδαφιζόμεθα”), ο Βασίλης Βασιλικός (“Ζ”), ο Χρόνης Μίσσιος (“Καλά, εσύ σκοτώθηκες νωρίς”), ο Άρης Αλεξάνδρου (“Το κιβώτιο”) κ.ά.

στ) Κοινωνικό μυθιστόρημα: Όταν αναφέρεται στις αντιθέσεις της κοινωνίας, στις αδικίες της ζωής κλπ.: Κ.Πολίτη, «Στου Χατζηφράγκου».

Άλλα είδη μυθιστορήματος είναι:

Το αστυνομικό μυθιστόρημα

Το περιπετειώδες μυθιστόρημα

Το φανταστικό μυθιστόρημα

Το ρομαντικό μυθιστόρημα

Γ. Νουβέλα: Νεότερο είδος πεζού λόγου (νεαρά: νονο, νουβέλα) μεταξύ διηγήματος και μυθιστορήματος στην έκβαση, μικρότερο δηλαδή σε έκταση μυθιστόρημα. Περιεχόμενο και είδη όμοια με το μυθιστόρημα, η διαφορά είναι ότι τα γεγονότα αναφέρονται στην εποχή του συγγραφέα κατά κανόνα (σύγχρονα με αυτόν). Η διάκρισή της από το μυθιστόρημα κάποιες φορές είναι δύσκολη.

Χαρακτηριστικά δείγματα αριστοτεχνικής γραφής στη νουβέλα είναι τα έργα των: Αλ. Παπαδιαμάντη (“Η γυφτοπούλα”, “Οι έμποροι των εθνών”, “Ο βαρδιάνος στα Σπόρκα”), Γεωργίου Βιζυηνού (“Το αμάρτημα της μητρός μου”, “Μοσκώβ Σελίμ”).

Άλλα είδη πεζού λόγου

- **Το παραμύθι**
- **Ο μύθος:** Ο μύθος μοιάζει με το παραμύθι, γιατί χρησιμοποιεί ως ήρωες Θεούς, ζώα που μιλούν, φυτά που σκέπτονται κλπ. Διαφέρει όμως σε πολλά. Πρώτα πρώτα είναι σύντομος. Δεύτερο βασίζεται κυρίως στον διάλογο. Και τρίτο, κάθε «ήρωας» του μύθου αντιπροσωπεύει συμβολικά μια ανθρώπινη ιδιότητα. Σκοπός του μύθου είναι να διδάξει μια πρακτική αλήθεια, όπως και η παραβολή. Ο μεγαλύτερος μυθογράφος του κόσμου, από την αρχαιότητα ως τα σήμερα, είναι ο Αίσωπος. Από τους νεότερους Έλληνες, μύθους έγραψαν: ο Κοραΐς, ο Γιάννης Βλαχογιάννης και σε στίχους ο Γιάννης Βηλαράς και ο Γιάννης Περγιαλίτης. Από τους ξένους ο Λαφονταίν.
- **Το ευθυμογράφημα**
- **Το χρονογράφημα:** Μικρή έκθεση, σε λογοτεχνικό ύφος, ενός γεγονότος από την καθημερινή ζωή. Αποτελεί κατά κάποιον τρόπο σχόλιο, με αφορμή την επικαιρότητα. Όταν ο χρονογράφος έχει ταλέντο και έμπνευση και προσωπικό ύφος, το χρονογράφημά του ανήκει στη λογοτεχνία.
- **Η Επιστολογραφία**
- **Η Κριτική**
- **Το Δοκίμιο**

ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

Η αναπαράσταση με αληθοφανή τρόπο των ηθών, των εθίμων, της συμπεριφοράς, της ιδεολογίας και εν γένει του συλλογικού τρόπου ζωής μιας ορισμένης (αστικής ή αγροτικής) κοινωνίας.

Η ηθογραφία στη νεοελληνική πεζογραφία

- Στη νεοελληνική πεζογραφία του 19ου αιώνα εκδηλώνονται από το 1840 περίπου και εξής ποικίλες ηθογραφικές εκδοχές, οι οποίες εμφανίζουν πολλά κοινά θεματικά γνωρίσματα και αφηγηματικές τεχνικές όπως:
  - α)** η προσγείωση της αφήγησης στο παρόν και σε χώρους λίγο ή πολύ γνωστούς και οικείους,
  - β)** η προγραμματική πρόθεση απεικόνισης των ηθών, της εθμικής συμπεριφοράς και του συλλογικού εν γένει τρόπου ζωής,
  - γ)** η απεικόνιση χαρακτηριστικών ανθρώπινων τύπων,
  - δ)** η σκηνοθετημένη αληθοφάνεια της αφήγησης, η οποία στηρίζεται συνήθως στη συστηματική χρήση του πρώτου αφηγηματικού προσώπου (τεχνική που σκοπεύει στην εξίσωση της αφήγησης με τη μαρτυρική κατάθεση) και στην εκτεταμένη χρήση των διαλόγων στους οποίους αποτυπώνεται η ιδιωματική έκφραση των ηρώων (τεχνική που σκοπεύει στη δημιουργία εντύπωσης φωνογραφικής πιστότητας). [...]
- διακρίνουμε την ηθογραφία όχι τόσο χρονολογικά όσο από την άποψη του τρόπου αναπαράστασης σε δυο κατηγορίες:
  - α)** ωραιοποιημένη, ειδυλλιακή αναπαράσταση, με έντονο λαογραφικό χαρακτήρα, των ηθών της ελληνικής υπαίθρου,
  - β)** η ρεαλιστική ή νατουραλιστική ηθογραφική πεζογραφία, η οποία ασχολείται βέβαια με τις μικρές, κλειστές κοινωνίες της υπαίθρου, αλλά με τρόπο που να προβάλλονται και οι σκοτεινές πλευρές τους.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

A. ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Η πεποίθηση ότι η τέχνη πρέπει να προσπαθεί να αντανakλά την πραγματικότητα ξεκινά από τα έργα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη· ήταν ανέκαθεν ζητούμενο στη λογοτεχνία. Από το 1830, ο κορεσμός από τον ιδεαλισμό του ρομαντισμού και η αξίωση της αληθοφάνειας και λεπτομερούς παρουσίασης του κόσμου έφεραν την τάση που ονομάστηκε "ρεαλισμός" και θέτει ως πρώτο στόχο την αντικειμενικότητα.

Βασικά χαρακτηριστικά

- Επιλογή ενός θέματος από τη σύγχρονη πραγματικότητα. Είναι θέμα κοινό, από την καθημερινή εμπειρία που ο μυθιστοριογράφος προσπαθεί να το παρουσιάσει με πληρότητα, ζωντάνια, πειστικότητα.
- Η πραγματικότητα παρουσιάζεται **αντικειμενικά**, χωρίς εξιδανίκευση ή εξωραϊσμό, και τις περισσότερες φορές **με κριτική διάθεση**.
- Αποφυγή συναισθηματικών εξάρσεων.
- Παρουσίαση ανθρώπινων τύπων συνηθισμένων και καθημερινών, χωρίς τίποτα το ηρωικό.

- Προσπάθεια για αποκάλυψη της ψυχολογίας του ήρωα, κυρίως μέσω των πράξεών του, και για ερμηνεία της συμπεριφοράς.
  - ❖ **Κυριότεροι εκπρόσωποι:** Κάρολος Ντίκενς, Μάξιμ Γκόρκυ, Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι, Λέων Τολστόι, Άρθουρ Μίλλερ, Ευγένιος Ο 'Νηλ, Τεννεσή Γουίλλιαμς, Ερρίκος Ίψεν, Άντον Τσέχωφ, Μπέρναρ Σω, Αύγουστος Στρίντμπεργκ .
- Από τους Έλληνες:** Στρατής Μυριβήλης, Γιώργος Θεοτοκάς, Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, Κωνσταντίνος Θεοτόκης, Ανδρέας Καρκαβίτσας.
- Ελληνική εκδοχή του ρεαλισμού αποτελεί το ηθογραφικό διήγημα: Γεώργιος Βυζηνός (Το αμάρτημα της μητρός μου), Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (Φόνισσα) .
- Στα μέσα του 20ου αιώνα εμφανίζεται και άλλη μια γενιά συγγραφέων η οποία χρησιμοποιεί τον **κοινωνικό ρεαλισμό** ως κύριο θέμα στο περιεχόμενο των έργων τους και ο προβληματισμός τους για τα πολιτικά θέματα. Κυριότεροι εκπρόσωποι είναι: Μένης Κουμανταρέας Θανάσης Βαλτινός Βασίλης Βασιλικός.

ΝΑΤΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ

Στα τέλη 19ου αι., ο νατουραλισμός εμφανίζεται στη Γαλλία και συνδέεται αποκλειστικά με την πεζογραφία. Είναι η ακραία εκδοχή του ρεαλισμού και ασκεί έντονη κριτική στην κοινωνία της εποχής. Επιλέγει προκλητικά θέματα από το περιθώριο της ζωής.

Βασικά χαρακτηριστικά

- Οι νατουραλιστές διάλεξαν για κύριο θέμα τη φτώχεια, την αποστέρωση και τη βρωμιά .
- Τόνισαν υπερβολικά την αθλιότητα της ζωής, καταλήγοντας έτσι στο αντίθετο άκρο της ρομαντικής εξύμνησης του κάλλους.
- Οι ήρωες είναι πλάσματα καθοριζόμενα από την κληρονομικότητα, το περιβάλλον και τις πιέσεις της στιγμής., “δέσμοι εξωτερικών δυνάμεων και εσωτερικών παρορμήσεων” Το άτομο τείνει να παραμεριστεί, καθώς οι νατουραλιστές συγκεντρώνουν την προσοχή τους στον άνθρωπο μέσα στο περιβάλλον του.
- Για τον λόγο αυτό, η περιγραφή του περιβάλλοντος κατέχει μεγάλο μέρος στα νατουραλιστικά έργα, και για τον ίδιο λόγο συνήθως δεν υπάρχει πραγματικός “ήρωας”. Το ηρωικό στοιχείο είναι ξένο στην επιστημονική αντίληψη του ανθρώπου: ελευθερία εκλογής και ευθύνη για τις πράξεις του δεν αναγνωρίζονται σ’ ένα πλαίσιο καθορισμένο από ανεξέλεγκτες δυνάμεις..
- **Λεπτομερής και ακριβής απόδοση της εξωτερικής πραγματικότητας** με πιστότητα και αληθοφάνεια. Αυτό επιτυγχάνεται με εκτενείς περιγραφές χώρων, αντικειμένων, ανθρώπων.
- Διάλεξαν σύγχρονα θέματα, για τα οποία μπορούσαν να έχουν άμεση αντίληψη Συλλέγανε “ντοκουμέντα” με φροντίδα και περιγράφανε το περιβάλλον με κάθε λεπτομέρεια, φορτώνοντας μερικές φορές τα μυθιστορήματά τους με τεχνικά στοιχεία. Επικρατεί το ύφος αυθεντικού ρεπορτάζ, όπου τα πράγματα είναι πιο σημαντικά από τις σκέψεις, κι οι χαρακτήρες και τα γεγονότα εξετάζονται εξωτερικά.
- Ο νατουραλισμός ως προς τη θεωρία **επηρεάζεται καταλυτικά από τις εξελίξεις στις φυσικές επιστήμες και ειδικά στη βιολογία**. Υιοθετεί την προκαθορισμένη αρχή ότι ο άνθρωπος εξελίσσεται βάση της κληρονομικότητας και του περιβάλλοντος. Έτσι, προσπαθεί να μεταφέρει τις μεθόδους της φυσικής επιστήμης στη λογοτεχνία.

Κυριότεροι εκπρόσωποι: Εμίλ Ζολά, Γκυ ντε Μωπασάν, Ερρίκος Ίψεν, Άντον Τσέχωφ, Αύγουστος Στρίντμπεργκ, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Κ. Θεοτόκης, Ιωάννης Κονδυλάκης, Γρ. Ξενόπουλος και άλλοι

Β. ΠΟΙΗΣΗ

ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

Το κίνημα του ρομαντισμού επηρέασε πολλές τέχνες και κυριάρχησε στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία από τα τέλη του 18ου αιώνα μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα.

Βασικά χαρακτηριστικά

- Προβάλλει το συναίσθημα, την ελευθερία και τη φαντασία.
- Στα ρομαντικά ποιήματα υπάρχει το παράδοξο, το μυστηριώδες, το υπερφυσικό στοιχείο και το όνειρο.
- Εκφράζονται τα προσωπικά συναισθήματα του ποιητή και του ήρωα: η μελαγχολία, η απαισιοδοξία, η θλίψη για μοιραίους και ανεκπλήρωτους έρωτες ή η νοσταλγία για το παρελθόν.
- Θέματα: θεός, περιπέτεια, έρωτας (καταδικασμένος), ηρωισμός, αγώνες των λαών για ελευθερία, φύση, θρύλοι και παραδόσεις λαών.
- Σκηνικά: νυχτερινά φεγγαρόλουστα τοπία, ερείπια, τάφοι, αρχαιολογικοί χώροι, άνεμος, ομίχλη, θάλασσα, σκιερά δάση, μακάβριες εικόνες θανάτου.
- Μορφή: πλούσιο λεξιλόγιο, πολλές εικόνες και εκφραστικά μέσα.

Ο Ρομαντισμός στην ελληνική ποίηση

Κυριαρχεί στη νεοελληνική λογοτεχνία την περίοδο: 1830-1880

1) **Παλαιά Αθηναϊκή Σχολή ή Φαναριώτες (1830-1850):** η ποίησή της χαρακτηρίζεται από:

- στροφή στο ένδοξο παρελθόν (αρχαίο και πρόσφατο),
- μελαγχολία που φτάνει ως την απαισιοδοξία και την έμμονη ιδέα του θανάτου,
- πομπώδες ύφος (μεγαλοστομία, επαναλήψεις, αποστροφές), γλώσσα καθαρεύουσα και χαλαρή έκφραση που φτάνει ως την προχειρολογία.
- ❖ **Κυριότεροι εκπρόσωποι:** Παναγιώτης Σούτσος, Αλέξανδρος Σούτσος, Γεώργιος Ζαλοκώστας, Αλέξανδρος Ραγκαβής, Ιωάννης Καρασούτσας, Αχιλλέας Παράσχος.

2) **Επτανησιακή Σχολή:** η ποίησή της χαρακτηρίζεται από:

- την αγάπη για την πατρίδα, τη θρησκεία, τη φύση και τη γυναίκα, τη λατρεία για τον έρωτα,
- τη δημοτική γλώσσα.
- ❖ **Κυριότεροι εκπρόσωποι:** Διονύσιος Σολωμός, Ανδρέας Κάλβος, Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, Γεράσιμος Μαρκοράς, Λορέντζος Μαβίλης.

ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ

Ο νεοκλασικισμός (17^{ος} -18^{ος} αι.) είναι η τεχνοτροπία που επιδιώκει τη μίμηση του ύφους και των αισθητικών αρχών των αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων και καλλιτεχνών, προκειμένου να δημιουργηθούν έργα που αγγίζουν την τελειότητα. Με τον όρο μίμηση δεν εννοούμε δουλική αντιγραφή, αλλά γόνιμη και δημιουργική προσπάθεια αναβίωσης των κλασικών προτύπων. Ο κλασικισμός επιδιώκει σταθερούς κλασικούς κανόνες, **την απλότητα, την τάξη, την αρμονία, την ισορροπία, την αναλογία και το μέτρο** με τη σύνθεση επικών, δραματικών και λυρικών ποιημάτων. Γι' αυτό και ο όρος "κλασικός" υποδηλώνει κάθε έργο που διαθέτει υψηλή καλλιτεχνική στάθμη και ποιότητα, την οποία διατηρεί με την πάροδο του χρόνου.

Βασικά χαρακτηριστικά

- ✓ Άντληση θεμάτων από την αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα ⇒ το λαμπρό ελληνικό παρελθόν συνδέεται με το ηρωικό και ταραγμένο παρόν του εθνικού αγώνα, η ανάμνηση του ένδοξου παρελθόντος τροφοδοτεί το πάθος για εθνική αποκατάσταση.

- ✓ Αρχαιοελληνικές αναφορές(Θεογονία, μυθολογία, ιστορία)
- ✓ Αφηγηματικές τεχνικές από την αρχαία ελληνική ποίηση(εκτενείς παρομοιώσεις, επικλήσεις)
- ✓ Πληθωρισμός εκφραστικών μέσων
- ✓ Κυριαρχία του ορθού λόγου
- ✓ Σεβασμός στους κανόνες της μορφής (μέτρο, στιχουργία)
- ✓ Αυστηρή δομή
- ✓ Ρωμαλέο αρχιτεκτονικό σχέδιο
- ✓ Ρητορισμός
- ✓ Διδακτισμός
- ✓ Ύφος λιτό, πυκνό, αυστηρό, μεγαλόπρεπο, στοχαστικό
- ✓ Συγκρατημένο συναίσθημα, απουσία εξάρσεων, ήρεμη μεγαλοπρέπεια
- ✓ Χρήση αφηρημένων εννοιών(δόξα, αρετή, ελευθερία)
- ✓ Υψηλές ιδέες (αρετή, δικαιοσύνη, ελευθερία) πολύ συχνά προσωποποιημένες
- ✓ Θεατρικότητα, δραματικότητα

Ιδιαίτερα ο νεοκλασικισμός του Κάλβου

- 20 ωδές(μικρή αλλά σημαντική προσφορά στην ποίηση)
- Προοίμιο – Κύριο μέρος – Επίλογος (αποφθεγματικά διατυπωμένους)
- Το έργο του αναφέρεται στην ελληνική επανάσταση του 1821 (στρατευμένος ποιητής που διασαλπίζει την ανάγκη της εθνικής ανεξαρτησίας)
- Υμνεί την ελευθερία και την ταυτίζει με την αρετή και τη δικαιοσύνη
- “αρετή”= υπέρτατη πράξη: αρχαία ελλην. σημασία → ανδρεία
χριστιανική ηθική→καλό
κοινωνική ιδιότητα→δικαιοσύνη προς το κοινό καλό
- **αρχαιοπρέπεια**
- εικονοπλαστική δύναμη➤ μεγαλοπρεπείς και εξωπραγματικές εικόνες (συχνά συνθέτουν φαινομενικά άσχετα πράγματα, γι’ αυτό ο Ελύτης τις συσχετίζει με αυτές των υπερρεαλιστών), παραστατικές, τολμηρές.
- πλούσια εκφραστικά μέσα
- λυρική διάθεση, φαντασία
- υψηλός τόνος, ύφος μεγαλόπνοο, επικολυρικό, επίσημο, μεγαλόστομο, ρητορικό μεγάλα διανοήματα, υψιπετής φαντασία(“ νέος Πίνδαρος”)
- έντονος διδακτισμός ή και σαρκασμός
- ύφος πυκνό → λόγος επιγραμματικός και αποφθεγματικός
- τεχνοτροπία = Νεοκλασικισμός με στοιχεία ρομαντισμού ➤ενώ η μορφή είναι κλασικιστική ο πυρήνας, η ψυχή είναι γνήσια **ρομαντική** (νύχτα, άστρα, άνεμοι, σύννεφα, θάνατος, αίμα, τάφοι, δάκρυα).

η γλώσσα του

Εντελώς ιδιότυπη, κατασκευασμένη γλώσσα, κράμα δημοτικής(λαϊκής) και αρχαϊζουσας, για πολλούς αντιποιητική(όπως και του Κοραή).

-**Τύποι δημοτικής**(σέρνει, άραξε), πολλές φορές παραμορφώνονται με αρχαιοπρεπείς καταλήξεις.

-**Αρχαϊκοί τύποι:**

- ✓ ασυναίρετα➤ βροντάουσι, αργυρέαι
- ✓ αρχαϊκές φράσεις(υπέρ πάτρης, μόρσιμος, ότε+ υποτακτική, επί +αιτιατική)
- ✓ κοραϊσμοί (θέλει φέρειν, ονύχια, πανία)
- ✓ περιφράσεις
- ✓ σπάνιες λέξεις (αντλημένες ακόμη και από αρχαία λεξικά)
- ✓ επίταξη άναρθρου επιθέτου(την κεφαλήν σεβάσμιον, του παραδείσου ελικωνίου)
- ✓ μετακίνηση φυσικής σειράς λέξεων (και ο θόρυβος παύει των ζώντων)

-επίθετα δυνατά και πρωτότυπα (αμβροσίοδμα ρόδα, αμιλλιτήρια πέταλα, αμάργαρος, αυτάγγελτος αρετή)

η στιχουργία του

❶ 5στιχη στροφή αποτελούμενη από τέσσερις 6/7/8σύλλαβους στίχους και έναν 5σύλλαβο (τον τελευταίο) ❷ απουσία ομοιοκαταληξίας(τη θεωρούσε βάρβαρη) ❸ ιαμβικό μέτρο κατά βάση

..*..*..*..*..*..*' (εξασύλλαβος οξύτονος)

..*..*..*..*..*..*'

..*..*..*..*..*..*'

..*..*..*..*..*..*'

..*..*..*..*..*..*'..*

..*..*..*..*..*..*'..* (επτασύλλαβος παροξύτονος)

..*..*..*..*..*..*'..*

..*..*..*..*..*..*'..*

..*..*..*..*..*..*'..*

..*..*..*..*..*..*'..*

*' = τόνος σταθερός

*' = τόνος σταθερός

..*..*..*..*..*..*'..*... * (οκτασύλλαβος προπαροξύτονος)

..*..*..*..*..*..*'..*... *

..*..*..*..*..*..*'..*... *

..*..*..*..*..*..*'..*... *

..*..*..*..*..*..*'..*

*' = τόνος σταθερός

..*..*..*..*..*..*' (εξασύλλαβος οξύτονος)

..*..*..*..*..*..*'..* (επτασύλλαβος παροξύτονος)

..*..*..*..*..*..*'..*... * (οκτασύλλαβος προπαροξύτονος)

..*..*..*..*..*..*' (εξασύλλαβος οξύτονος)

..*..*..*..*..*..*'..*

ισχύουν
όλες οι πιθανότητες

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

- Επίσης, τα διαδοχικά φωνήεντα συμπροφέρονται κάποιες φορές (συνίζηση) για λόγους ευφωνίας και προκειμένου να βγει το μέτρο(ιαμβος: άτονη- τονούμενη)

πχ **Αλλά** **ε**υ/τυχής/η δύ/στηνος(οκτασύλλαβος προπαροξύτονος) __' / __' / __' / __'

Εκεί/ **τ**ο **α**ιό/ **λ**ιον φύ/σημα (οκτασύλλαβος προπαροξύτονος) __' / __' / __' / __'

Ο Φιλόπατρις α'

Ω φιλάτη πατρίς, (εξασύλλαβος οξύτονος)

Ω θαυμασία νήσος, (επτασύλλαβος παροξύτονος)

Ζάκυνθε· Συ μου έδωκας (οκτασύλλαβος προπαροξύτονος)

Την πνοήν, και του Απόλλωνος (οκτασύλλαβος προπαροξύτονος)

Τα χρυσά δώρα!

ΠΑΡΝΑΣΣΙΣΜΟΣ

Ο παρνασσισμός ξεκίνησε από τη Γαλλία και κυριάρχησε στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία το διάστημα 1850-1880.

Βασικά χαρακτηριστικά

- Μορφή: οι παρνασσιστές επεξεργάζονται το στίχο, σέβονται τους ρυθμικούς, στιχουργικούς και μετρικούς κανόνες και την ομοιοκαταληξία. Γι' αυτό προτιμούν να γράφουν ποιήματα σταθερής μορφής όπως είναι το σονέτο.

- Δίνουν σημασία στην ακρίβεια της έκφρασης και στη λεπτομέρεια.
- Αντλούν τα θέματά τους από τη μυθολογία και τους χαμένους πολιτισμούς της αρχαιότητας, κυρίως τον ελληνικό και τον ινδικό.
- Στα ποιήματά τους υπάρχει γαλήνη, ηρεμία και απάθεια, απουσιάζει το πάθος και το συναίσθημα, η ανθρώπινη παρουσία και η αληθινή ζωή.
- Γι' αυτούς το ποίημα πρέπει να έχει την ομορφιά ενός αρχαίου αγάλματος.

Ο Παρνασσισμός στην ελληνική ποίηση

Ο παρνασσισμός εμφανίζεται στη νεοελληνική λογοτεχνία με τη λεγόμενη Νέα Αθηναϊκή Σχολή (1880).

- ❖ **Παρνασσικά ποιήματα έγραψαν κυρίως οι ποιητές:** Κωστής Παλαμάς, Λορέντζος Μαβίλης, Ιωάννης Γρυπάρης, Γεώργιος Δροσίνης αλλά και μεταγενέστεροι ποιητές όπως ο Άγγελος Σικελιανός και ο Κώστας Βάρναλης.
- ❖ Οι Έλληνες παρνασσιστές διαφέρουν από τους Γάλλους στα εξής:
  - Δεν έφτασαν ποτέ στην πλήρη απάθεια (έχουν συγκρατημένο συναίσθημα).
  - Χρησιμοποιούν απλή καθημερινή γλώσσα (δημοτική).

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ – ΣΥΜΒΟΛΙΣΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Το Σεπτέμβριο του 1886, ο Γάλλος ποιητής Jean Moréas (πρόκειται για τον ελληνικής καταγωγής Ιωάννη Παπαδιαμαντόπουλο), δημοσιεύει το μανιφέστο του συμβολισμού στην παρισινή εφημερίδα Le Figaro. Αυτή είναι η επίσημη εμφάνιση μιας νέας λογοτεχνικής σχολής, που θα κυριαρχήσει στη γαλλική ποίηση ως και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Γνωστοί εκπρόσωποι ο Μπωντλέρ και ο Πόε. Η ονομασία «συμβολισμός» προέρχεται από τη συχνή και ιδιόμορφη χρήση των συμβόλων, στην οποία πιστεύουν ιδιαίτερα οι εκπρόσωποι του κινήματος.

Ο συμβολισμός εμφανίζεται ως αντίδραση στη ρομαντική ποίηση και στη νατουραλιστική πεζογραφία. Το εννοιολογικό περιεχόμενο του ποιήματος πρέπει να περιοριστεί στο ελάχιστο.

Βασικά στοιχεία του ποιήματος είναι η μουσικότητα και η υποβλητικότητα. Αυτό σημαίνει ότι ο ποιητής προσπαθεί να υποβάλει τις ψυχικές του διαθέσεις δίνοντας στο ποίημά του ένα τόνο μουσικό, που εξαρτάται από την ακουστική ποιότητα των λέξεων και την κατάλληλη τοποθέτησή τους. Υπάρχει συσχέτιση αντικειμένων και ψυχικών καταστάσεων. Τα αντικείμενα, δηλαδή, εκφράζουν τις ψυχικές καταστάσεις, γίνονται σύμβολά τους. Ο συμβολισμός προσπάθησε και πέτυχε :

α) να εκφράσει τις πιο μύχιες, ρευστές και ακαθόριστες ψυχικές καταστάσεις, β) να συσχετίσει αυτές τις καταστάσεις με τα αντικείμενα που τις εκφράζουν και γ) να πετύχει μια αρμονική ανταπόκριση ανάμεσα στο αντικείμενο (το σύμβολο στο ποίημα είναι το τοπίο) και το συμβολιζόμενο (την ψυχική κατάσταση του ποιητή) με την όλη οργάνωση του ποιήματος, τη διάταξη δηλαδή των λέξεων, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εκφράζεται η εσωτερική διάθεση μουσικά.

- Ο συμβολισμός εμφανίζεται ως διπλή αντίδραση τόσο στον ρομαντικό στόμφο και τη ρητορεία, όσο στην παρνασσική απάθεια, αντικειμενικότητα και ακαμψία στον στίχο.
- Επιπλέον διαφοροποιείται από τον ρεαλισμό και κυρίως, από το νατουραλισμό που αρέσκεται στην λεπτομερή περιγραφή του πραγματικού κόσμου και έχει κοινωνικούς στόχους.

Έλληνες συμβολιστές

Οι αυθεντικοί συμβολιστές στη χώρα μας είναι ελάχιστοι και αξίζει ίσως να αναφέρουμε τους Γιάννη Καμπύση, Σπήλιο Πασαγιάννη και Κωνσταντίνο Χατζόπουλο. Ο τελευταίος είναι και ο μόνος που προσπάθησε να εφαρμόσει το συμβολισμό στην πεζογραφία, στο μυθιστόρημα του «Το Φθινόπωρο». Στους συμβολιστές ανήκουν επίσης και ο Κ.Π.Καβάφης, ο Κωστής Παλαμάς κ.ά. Συμβολιστικά στοιχεία ή επιρροές μπορούμε να εντοπίσουμε σε πολλούς ακόμη ποιητές, όχι μόνο στις αρχές του αιώνα μας αλλά και αργότερα• χαρακτηριστικά αναφέρουμε τους Λορέντζο Μαβίλη, Ιωάννη Γρυπάρη, Λάμπρο Πορφύρα, Κωστή Παλαμά, Κ. Π. Καβάφη, Μιλτιάδη Μαλακάση, Ζαχαρία Παπαντωνίου, Απόστολο Μελαχροινό κ.ά.

Χαρακτηριστικά

- Συχνή και ιδιόμορφη χρήση συμβόλων (από δω προέρχεται και η ονομασία του κινήματος)
- Η προσπάθεια απόδοσης των ψυχικών καταστάσεων με τρόπο έμμεσο και συμβολικό.
- Περιορισμός του νοηματικού περιεχομένου του ποιήματος στο ελάχιστο
- Αποφυγή της σαφήνειας. Υπαινικτική και υποβλητική χρήση της γλώσσας
- Μουσικότητα
- Δημιουργία ενός κλίματος ρευστού, ασαφούς και θολού
- Διάθεση ρεμβασμού, μελαγχολία, ονειροπόληση
- Άφθονες εικόνες και μεταφορές
- Πολλά και πρωτότυπα σχήματα λόγου
- Καθαρή ποίηση γεμάτη μαγεία και γοητεία

ΝΕΟΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ (1920-1930)

Γύρω στα 1920, κάνουν την εμφάνισή τους ορισμένοι ποιητές βαθύτατα επηρεασμένοι απ' το γαλλικό συμβολισμό, τους οποίους συνήθως κατατάσσουμε στη λεγόμενη ομάδα του νεοσυμβολισμού. Οι κυριότεροι εκπρόσωποι αυτής της ομάδας είναι οι Κώστας Ουράνης, Ναπολέων Λαπαθιώτης, Τέλλος Άγρας, Μήτσος Παπανικολάου, Μαρία Πολυδούρη, Κώστας Γ. Καρυωτάκης, καθώς και ορισμένοι άλλοι ελάσσονες ποιητές. Όλοι αυτοί, κυρίως στο διάστημα της δεκαετίας 1920-1930, γίνονται συντελεστές ορισμένων ουσιαστικών αλλαγών στο χώρο της νεοελληνικής ποίησης, την οποία ανανεώνουν και θεματικά και μορφικά. Πιο συγκεκριμένα:

- Απομακρύνονται και αποδεσμεύονται από την παλαμική μεγαλοστομία και από τον ποιητικό ρητορισμό.
- Εισάγουν το χαμηλόφωνο και ιδιαίτερα μουσικό τόνο στην ποίησή τους.
- Εκφραστές κυρίως τραυματικών συναισθημάτων και ψυχικών καταστάσεων.
- Προχωρούν στην εκφραστική ανανέωση, εισάγουν πεζολογικά στοιχεία στην ποίησή τους.
- Χαρακτηρίζονται από ένα αίσθημα διάλυσης, απαισιοδοξίας, απόγνωσης, κόπωσης από τη ζωή.

Απ' αυτό το κλίμα της νεορομαντικής και ουτοπικής νοσταλγίας ξεφεύγει κάπως μόνον ο Καρυωτάκης, ο οποίος δε γράφει ποίηση ερήμην της ιστορίας και της τραυματικής πραγματικότητας που τον περιβάλλει. Σε αντίθεση με τους άλλους νεοσυμβολιστές, γίνεται εκφραστής αυτής της πραγματικότητας που τη σατιρίζει και τη σαρκάζει. Γι' αυτό και είναι ο κορυφαίος ποιητής του νεοσυμβολισμού.

ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ή ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό κίνημα που γεννήθηκε στη **Γαλλία** το **1924** με το μανιφέστο του **Αντρέ Μπρετόν**. Οι υπερρεαλιστές, επηρεασμένοι από την ψυχανάλυση του Φρόυντ απελευθερώνουν τη φαντασία.

α) Επιδίωξαν την υπέρβαση του πραγματικού κόσμου με την **καταγραφή των υποσυνείδητων ενεργειών της ψυχής και των ονείρων** χωρίς την επέμβαση της λογικής => Αναζήτησαν μια άλλη πραγματικότητα, πέρα από τα δεσμά της λογικής, την υπερ-πραγματικότητα.

β) Διακήρυξαν την παντοδυναμία του **ονείρου**, του ενστίκτου και της επανάστασης.

γ) Στράφηκαν **ενάντια σε κάθε μορφή λογικής, ηθικής και κοινωνικής τάξης**.

δ) Στην ποίηση χρησιμοποίησαν ως μέσα τους την **αυτόματη γραφή** και την **καταγραφή των ονείρων**.

ε) Στη μορφή της ποίησης **οι λέξεις αυτονομούνται** και συνδυάζονται μεταξύ τους, χωρίς να υπακούουν σε ορθολογικούς νόμους και έτσι δημιουργούν **ζωηρές λεκτικές εντυπώσεις, απουσιάζει η στίξη, η ομοιοκαταληξία και οι στίχοι κατακερματίζονται**.

Ο υπερρεαλισμός έχει **ανατρεπτικό και επαναστατικό** χαρακτήρα, πολέμησε τη συμβατική ποίηση και την κωδικοποιημένη ζωή και **αξιοποίησε τα διδάγματα του συμβολισμού** για την σε βάθος διερεύνηση της πραγματικότητας και την ανίχνευση του εσωτερικού μας χώρου.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΤΕΣ ΠΟΙΗΤΕΣ: Ανδρέας Εμπειρικός (Υψικάμινος) - Νίκος Εγγονόπουλος - Νίκος Γκάτσος- ως ένα σημείο ο Οδυσσέας Ελύτης - Έκτορας Κακναβάτος - Μίλτος Σαχτούρης και στην πεζογραφία η Μέλπω Αξιώτη.

ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΞΙΑ

α) ζευγαρωτή (τύπος ααββ)

Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει
Λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί κι η μάνα το ζηλεύει.
Τα μάτια η πείνα εμαύρισε· στα μάτια η μάνα μνέει.
Στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει

(Δ. Σολωμός)

β) πλεχτή (τύπος αβαβ)

Δεν ξέρω πώς να σου το ειπώ. Μα ο δρόμος χτες το βράδυ
μες στη σταχτιά τη συννεφιά σα θέατρο είχε γίνει.
Μόλις φαινόταν η σκηνή στ' ανάριο το σκοτάδι
και σα σκιές φαινότανε μακριά μου οι θεατρίνοι

(Λ. Πορφύρας)

γ) σταυρωτή (τύπος αββα)

Φυσάει τ' αεράκι μ' ανάλαφρη φόρα
και τες τριανταφυλλιές αργά σαλεύει·
στις καρδιές και στην πλάση βασιλεύει
ρόδινο σουρούπο, ώρα μυροφόρα

(Κ. Παλαμάς)

δ) ζευγαροπλεχτή (τύπος ααβγβ)

Γιαννιώτικα, σμυρνιώτικα, πολιτικά
μακρόσυρτα τραγούδια ανατολίτικα, λυπητερά
πώς η ψυχή μου σέρνεται μαζί σας!
Είναι χυμένη από τη μουσική σας
και πάει με τα δικά σας τα φτερά.

(Κ. Παλαμάς)

ε) ελεύθερη ή μεικτή (παρουσιάζει διάφορους τύπους)

Το Μιχαλιό τον πήρανε στρατιώτη,
Καμαρωτά ξεκίνησε κι ωραία
με το Μαρή και με τον Παναγιώτη.
Δεν μπόρεσε να μάθει καν το «επ' ώμου».
Όλο μουρμούριζε: «Κυρ-Δεκανέα,
άσε με να γυρίσω στο χωριό μου...»

(Κ. Γ. Καρυωτάκης)

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ-ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΠΟΙΗΣΗ (ΔΙΑΦΟΡΕΣ)

Παραδοσιακή ποίηση	Μοντέρνα ποίηση
Έμμετρος στίχος	Ελεύθερος στίχος
Ποιητικό λεξιλόγιο	Καθημερινό λεξιλόγιο
Στίξη κανονική	Ακανόνιστη στίξη ή και απουσία αυτής
Διατήρηση των κοινών νοημάτων των λέξεων	Πολυσημία, νέα νοηματική φόρτιση λέξεων-πρωτότυπη χρήση συμβόλων
Λογική ανάπτυξη του θέματος	Υποδήλωση ή απόκρυψη του θεματικού κέντρου
Έλλογη νοηματική αλληλουχία	Δυσνόητη ποίηση-άλογο στοιχείο
Τίτλος προϊδεαστικός, δηλωτικός του περιεχομένου	Τίτλος προβληματικός, νοηματικά ανενεργός
Λυρισμός	Δραματικότητα

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

1. ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ: αποτελεί μια μεταφορική έκφραση που κρύβει διαφορετικά νοήματα από εκείνα που φανερώνουν οι λέξεις της. Αλληγορικό μπορεί να είναι και ένα ολόκληρο κείμενο, πεζό ή ποιητικό. Π.Χ. **Ο μύθος του σπηλαιίου του Πλάτωνα.**

2. ΑΝΑΔΙΠΛΩΣΗ: Μια λέξη ή μικρή φράση επαναλαμβάνεται αμέσως μετά, για δεύτερη φορά, συνήθως με έναν πρόσθετο προσδιορισμό. Π.Χ. **Οι φίλοι μας θα έλθουν σήμερα, σήμερα θα φύγουν.**

3. ΑΝΤΙΘΕΣΗ: Προβάλλονται ή μια κοντά στην άλλη δύο έννοιες (ιδιότητες, καταστάσεις, ενέργειες, εικόνες...) που έχουν ολότελα διαφορετικά γνωρίσματα.

4. ΑΝΤΟΝΟΜΑΣΙΑ: Το κύριο όνομα ενός ιστορικού προσώπου αντικαθίσταται με περίφραση (με μια φράση που φανερώνει μια εξαιρετική ιδιότητα, μια πολύ γνωστή πράξη του κτλ.). Π.Χ. **Ο Γέρος του Μοριά (αντί: ο Κολοκοτρώνης).**

5. ΑΠΟΣΙΩΠΗΣΗ: Διακόπτεται ο λόγος και παραλείπονται («αποσιωπώνται») όσα θα ακολουθούσαν, ενώ στη θέση τους σημειώνονται τρεις τελείες (αποσιωπητικά).

6. ΑΡΣΗ ΚΑΙ ΘΕΣΗ: Πρώτα λέγεται τι δεν είναι κάτι (ή τι δε συμβαίνει) και αμέσως μετά τι είναι (ή τι συμβαίνει) - πρώτα «αίρεται» κάτι και στη συνέχεια «τίθεται».

Π.Χ. **Εγώ δεν είμαι Τούρκος ουδέ Κόνιαρος, είμαι καλογεράκι απ' ασκηταριό**

7. ΑΣΥΝΔΕΤΟ ΣΧΗΜΑ - ΠΟΛΥΣΥΝΔΕΤΟ : Ενταση, συναισθηματικός χρωματισμός, ζωντάνια, παραστατικότητα.

8. ΕΙΡΩΝΕΙΑ (ΣΗΜ. συμπεριλαμβάνεται και η τραγική ειρωνεία, αγνοεί μια πραγματικότητα ή μια αλήθεια που γνωρίζουν οι αναγνώστες).

9. ΕΛΛΕΙΨΗ ή ΒΡΑΧΥΛΟΓΙΑ: παραλείπονται λεκτικά στοιχεία που εννοούνται εύκολα από την κοινή πείρα, από τη σειρά του λόγου και από τα συμφραζόμενα. Π.Χ. **Ο Παύλος είναι ψηλός, ο Γιάννης δεν είναι (ψηλός). Καλημέρα! (σου εύχομαι να έχεις μια καλή ημέρα)**

10. ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

11. ΕΥΦΗΜΙΣΜΟΣ: Χρησιμοποιούνται λέξεις ή φράσεις με καλή σημασία για την ονομασία κακού ή δυσάρεστου πράγματος («εύφημος» = αυτός που χρησιμοποιεί λόγια καλά, επαινετικά). Π.Χ. **γλυκάδι (αντί ξίδι)**, **Εύξεινος Πόντος (= φιλόξενη θάλασσα αντί: Άξενος Πόντος)**.

12. ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΟΟΥΜΕΝΟ: Η σύνταξη (στο γένος και στον αριθμό) ακολουθεί το νόημα (αυτό που υπάρχει στην πραγματικότητα) και όχι τον γραμματικό τύπο. Π.Χ. **Ο κόσμος το 'χουν τούμπανο κι εμείς κρυφό καμάρι** – Το υποκείμενο ο κόσμος είναι όνομα περιληπτικό (ενικού αριθμού, αλλά με αυτό νοείται πλήθος ομοειδών): γι' αυτό το ρήμα **έχουν** μπήκε στον πληθυντικό. **Δυο δυο κορίτσια σεργιανούν πιασμένες χέρι χέρι** – Η λέξη **κορίτσια** είναι βέβαια γραμματικά ουδέτερου γένους, αλλά δηλώνει πρόσωπα που είναι στην πραγματικότητα γένους θηλυκού: γι' αυτό ο προσδιορισμός «**πιασμένες**» είναι σε γένος θηλυκό.

13. ΚΑΤΕΞΟΧΗΝ: Η σημασία μιας λέξης στενεύει και, ενώ αυτή φανέρωνε αρχικά σύνολο ομοειδών όντων, καταλήγει να φανερώνει ένα μόνο, ορισμένο, από αυτά (ξεχωρίζοντάς το εξαιρετικά, «κατεξοχήν»). Π.Χ. **Η Πόλη (= η ξεχωριστή από όλες τις πόλεις, η κατεξοχήν πόλη, η Κωνσταντινούπολη) Ο Κυβερνήτης (ο κατεξοχήν κυβερνήτης, ο Καποδίστριας) Περάσαμε από τον Ισθμό (= από τον Ισθμό της Κορίνθου, τον ξεχωριστό, τον κατεξοχήν ισθμό).**

14. ΚΛΙΜΑΚΩΤΟ: αυξάνει βαθμιαία («κλιμακωτά») η ένταση στην παρουσίαση μιας σειράς από ενέργειες ή καταστάσεις (παρουσιάζεται μια σειρά από καταστάσεις ή ενέργειες, από τις οποίες η καθεμιά είναι πιο έντονη από την προηγούμενή της).

15. ΚΥΚΛΟΣ: Μια πρόταση, μία περίοδος (ακόμα και ολόκληρο κείμενο, ποίημα ή αφήγημα) τελειώνει με την ίδια λέξη με την οποία αρχίζει.

16. ΛΙΤΟΤΗΤΑ: Αντί για κάποια λέξη χρησιμοποιείται η αντίθετή της με άρνηση. Π.χ. Πέρασε όχι λίγη ώρα ανήσυχα (αντί: πολλή ώρα) Η ζημιά που έπαθα ήταν καθόλου μικρή (αντί: μεγάλη).

17. ΜΕΤΑΦΟΡΑ

18. ΜΕΤΩΝΥΜΙΑ: Οι λέξεις δε χρησιμοποιούνται με την αρχική τους σημασία, αλλά με διαφορετική, που έχει βέβαια κάποια σχέση με την αρχική.

Π.χ. α. το όνομα του δημιουργού αντί για τη λέξη που δηλώνει το δημιούργημά του: Διαβάζω Καζαντζάκη (αντί: έργα του Καζαντζάκη).

β. το όνομα του εφευρέτη αντί για τη λέξη που δηλώνει την εφεύρεση: Συνεννοούνται με το Μαρκόνη (αντί: με τον ασύρματο τηλεγράφο, του οποίου εφευρέτης ήταν ο Μαρκόνη).

γ. η λέξη που δηλώνει αυτό που περιέχει κάτι αντί για τη λέξη που δηλώνει το περιεχόμενο και αντίστροφα: Όλο το θέατρο άρχισε να χειροκροτάει (αντί: οι θεατές).

δ. η λέξη που δηλώνει το αφηρημένο αντί για εκείνη που δηλώνει το συγκεκριμένο: Τα νιάτα αγωνίζονται για ένα καλύτερο αύριο (αντί: οι νέοι).

19. ΟΞΥΜΩΡΟ: λεκτικό σύνολο με αντιφατικές έννοιες που όμως εκφράζει κάτι αληθινό: π.χ. “πάω αργά για να φτάσω γρήγορα” .

20. ΠΑΡΗΧΗΣΗ: π.χ. τέλος μακριά σέρνει λαλιά σαν το πεσούμεν' άστρο

21. ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΗ

22. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ ΣΧΗΜΑ: Λέξεις που μοιάζουν ηχητικά (ομόηχες), συνήθως συγγενικές ετυμολογικά, βρίσκονται η μία κοντά στην άλλη. Π.χ. Τραγούδι τραγουδήστε μου χιλιοτραγουδημένο.

23. ΠΛΕΟΝΑΣΜΟΣ: π.χ. Ο Γιώργος πάλι ξαναήλθε- Να σωπαίνεις και να μη μιλάς .

24. ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΗΣΗ

25. ΠΡΩΘΥΣΤΕΡΟ: Παρατίθεται πρώτο εκείνο που χρονικά είναι δεύτερο. Π.χ. Τέλος κι αρχήν η μνήμη εδώ δεν έχει.

26. ΣΥΝΕΚΔΟΧΗ: Οι λέξεις δε χρησιμοποιούνται με την αρχική τους σημασία, αλλά με διαφορετική, που έχει βέβαια κάποια σχέση με την αρχική). Έτσι δηλώνεται

α. το ένα αντί για τα πολλά ομοειδή: Ο Έλληνας δεν έχει σωστή οδική συμπεριφορά (αντί: οι Έλληνες) ... οπού συ μου 'γινες βαρύ κι ο Αγαρηνός το ξέρει (αντί: και οι Αγαρηνοί)

β. το μέρος ενός συνόλου αντί για το σύνολο: ... κάθε κλαδί και κλέφτης (αντί: κάθε δέντρο) ότι ανάγκη το ανθρώπινον/στήθος έχει αναπαύσεως (αντί: το σώμα)

γ. η ύλη αντί για εκείνο που είναι κατασκευασμένο από αυτήν: ... ένα γυαλί φαρμάκι (αντί: ποτήρι από γυαλί)

δ. το όργανο αντί για την ενέργεια που παράγεται ή γίνεται με αυτό: Σήμερα έχω σίδηρο (αντί: σιδέρωμα) Η περιπαίχτρα σάλπιγγα μεσουρανίς πετιέται (αντί: το σάλπισμα)

ε. ένα εικονιζόμενο πρόσωπο, ενώ πρόκειται για την εικόνα του: Είχε κρεμασμένο το Βενιζέλο πάνω από το κρεβάτι του (αντί: την εικόνα του Βενιζέλου)

27. ΥΠΑΛΛΑΓΗ: Σχήμα λόγου στο οποίο ο επιθετικός προσδιορισμός αντί να συμφωνεί στην πτώση με τη γενική κτητική στην οποία ανήκει, συμφωνεί με το ουσιαστικό που προσδιορίζει η γενική, **π.χ.** «Θερμοί δακρύων σταλαγμοί– αντί: θερμών δακρύων σταλαγμοί.

28. ΥΠΕΡΒΑΤΟ: Ανάμεσα σε δύο όρους μιας πρότασης, οι οποίοι έχουν μεταξύ τους στενή λογική και συντακτική σχέση και θα έπρεπε να βρίσκονται ο ένας δίπλα στον άλλο, παρεμβάλλεται μια λέξη ή φράση και τους αποχωρίζει. **π.χ.** άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει- Εφάρμοσε τους ισχύοντες από τους νόμους κανονισμούς.

29. ΥΠΕΡΒΟΛΗ

30. ΧΙΑΣΤΟ: π.χ. Μέρα και νύχτα περπατεί, νύχτα και μέρα λέγει - Όταν σε βλέπω, χαίρομαι, λυπούμαι, όταν σε χάσω .

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

1. - **Ο λιτός και πυκνός λόγος.** Αποφεύγονται δηλαδή οι μακρηγορίες, τα επίθετα είναι ελάχιστα (συνήθως «χαρακτηριστικά») και ο λόγος συγκροτείται κυρίως με ουσιαστικά και ρήματα:

Σαρανταπέντε μάστοροι κι εξήντα μαθητάδες
γεφύρι -ν- εθεμέλιωναν στην Άρτας το ποτάμι.

2. - **Η αρχή της ισομετρίας.** Κάθε μετρική ενότητα (ημιστίχιο, στίχος ή δίστιχο) περιέχει ένα ολοκληρωμένο νόημα. Στους στίχους δηλαδή των δημοτικών τραγουδιών αποκλείονται οι διασκελισμοί.

3. - **Η επανάληψη ή ολοκλήρωση του νοήματος του πρώτου ημιστίχιου στο δεύτερο:**

Το Μάη επαντρεύτηκε, το Μάη γυναίκα πήρε...

4. - **Το θέμα των άσκοπων ερωτημάτων:**

Μην ο Καλύβας έρχεται, μην ο Λεβεντογιάννης;
Ούδ' ο Καλύβας έρχεται ούδ' ο Λεβεντογιάννης.

5. - **Το θέμα του αδυνάτου:**

Αν τρέμουν τ' άγρια βουνά, να τρέμει το γεφύρι
Κι αν πέφτουν τα άγρια πουλιά, να πέφτουν οι διαβάτες...

6. - **Οι προσωποποιήσεις:** Τα βουνά, τα πουλιά, τα δέντρα, τα άλογα κλπ., δηλαδή κάθε έμψυχο ή άψυχο μπορεί να μιλάει και να παίρνει μέρος στη δράση.

7. - **Τυπικός αριθμός 3:-** Νόμος των τριών : σε μια νοηματική ενότητα παρουσιάζονται συνήθως τρία στοιχεία. Παρουσιάζονται είτε αριθμητικά είτε σε κλίμακα όπου το τρίτο είναι το καλύτερο ή το σημαντικότερο, Ο αριθμός « τρία » είναι ιερός στη λαϊκή παράδοση και κλείνει μέσα του ειδική-μαγική δύναμη. Υπάρχει η πίστη ότι είναι φορέας επιτυχίας. Στη χρήση του αριθμού τρία συντέλεσε και η πίστη στην Αγία Τριάδα. Και τα Πολλαπλάσια του 3 παρουσιάζονται συχνά στο λαϊκό λόγο :

Σαράντα πέντε ($3 \times 15 < 5 \times 3 >$) μάστοροι κι εξήντα (3×20) μαθητάδες τρεις χρόνους εδουλεύανε στην Άρτας το γεφύρι ».

8. - **Ιαμβικός 15σύλλαβος στίχος**

9. - Είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τη μουσική, είναι αυτό που λέει το όνομά τους, τραγούδια. Παράγονται από λαϊκούς δημιουργούς συγχρόνως με τη μελωδία ή προσαρμόζονται νέοι στίχοι σε μελωδία γνωστή. Καθώς μεταδίδονται με την προφορική παράδοση από τόπο σε τόπο και από γενιά σε γενιά υφίστανται μεταβολές και έτσι δημιουργούνται διαφορετικές μορφές του ίδιου τραγουδιού (παραλλαγές). Είναι επίσης συνδεδεμένα με διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις: εργασίες (εργατικά), πορείες (του δρόμου), χορούς (χορευτικά), συμπόσια (της τάβλας), γάμους (του γάμου, του γαμπρού, της νύφης), αγερμούς παιδιών (κάλαντα), θανάτους (μοιρολόγια) κτλ.

Ως προς το περιεχόμενό τους, διαιρούνται στις εξής κατηγορίες:

A'. - **Παραλογές.** Είναι πολύστιχα αφηγηματικά τραγούδια που εξιστορούν δραματικές κυρίως περιπέτειες της ζωής, πραγματικές ή φανταστικές (κάποιο περιστατικό, μια παράδοση, ένα μύθο). Η μεγάλη ποικιλία των θεμάτων τους δυσκολεύει τη σαφή κατάταξή τους σε κατηγορίες. Πάντως το ιδιαίτερο γνώρισμα που χαρακτηρίζει αυτές τις διηγήσεις είναι το παραμυθικό στοιχείο. Θεωρούνται το παλαιότερο στρώμα των δημοτικών μας τραγουδιών. Είχαν μεγάλη διάδοση σε όλους τους βαλκανικούς λαούς και παρουσιάζουν αναλογίες με παραδόσεις, μύθους, παραμύθια και τραγούδια των λαών της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης.

Β'. - Ακριτικά τραγούδια. Όπως και οι παραλογές, είναι από τα παλαιότερα δημοτικά μας τραγούδια. Η αρχή τους μας οδηγεί στο Βυζάντιο. Συγκεκριμένα, η δημιουργία τους οφείλεται στις ειδικές συνθήκες που επικρατούσαν στα ανατολικά σύνορα του κράτους από τον 8ο αιώνα, κυρίως όμως από τον 9ο ως τον 11ο, εξαιτίας των σκληρών αγώνων των Βυζαντινών στην περιοχή αυτή εναντίον των Αράβων (Σαρακηνών). Η αυτοκρατορία, για να αναχαιτίσει τις ληστρικές επιδρομές των Σαρακηνών ή Απελατών (ληστών), εμπιστεύτηκε τη φρούρηση των συνόρων στους ακρίτες (από τη λέξη «άκρα», τα σύνορα). Παραχωρούσε δηλαδή σε στρατιωτικούς, στις παραμεθόριες περιοχές κοντά στον Ευφράτη, στον Ταύρο και στον Αντίταυρο, μεγάλα αγροκτήματα να τα καλλιεργούν χωρίς να πληρώνουν φόρους, με την υποχρέωση όμως να αποκρούουν τις εχθρικές επιθέσεις. Έτσι δημιουργήθηκε στις περιοχές αυτές μια ισχυρή τοπική φεουδαρχία. Οι ακρίτες ήταν υποχρεωμένοι από τις συνθήκες να ζουν σε διαρκή πολεμική ετοιμότητα. Οι επαρχίες τους είχαν τη μορφή στρατοπέδου. Όταν δεν ήταν απασχολημένοι με πολεμικές επιχειρήσεις, ασκούσαν στα όπλα, γυμνάζονταν ή συμμετείχαν σε επικίνδυνα κυνήγια άγριων ζώων, όπου επιδείκνυαν, εκτός από τη δεξιότητα, τόλμη και ανδρεία. Τα κατορθώματά τους υμνήθηκαν σε τραγούδια που ανήκουν σε έναν ειδικό κύκλο τραγουδιών, τα Ακριτικά, που είχαν χαρακτήρα ηρωικό και μορφή επική.

Στην προσωπική ανδρεία των ακριτών η γόνιμη λαϊκή φαντασία έδωσε διαστάσεις υπερφυσικές. Ανάμεσα στους ήρωες των τραγουδιών αυτών αναφέρονται ο Κωσταντής ή Κωνσταντίνος, ο Ανδρόνικος, ο Σκληρόπουλος, ο Φωκάς, ο Πορφύρης κ. ά. Όλους όμως τους ξεπερνούσε ο Διγενής Ακρίτας, που έγινε το σύμβολο της υπεράνθρωπης ανδρείας.

Γ'. - Του Χάροντα - Του Κάτω Κόσμου. Τα δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στο Χάροντα ή στον Κάτω Κόσμο συνδέονται στενά με τα μοιρολόγια, συχνά μάλιστα ταυτίζονται στη χρήση. Πηγάζουν από την οδύνη που προξενεί στον άνθρωπο η εμπειρία του θανάτου. Είναι όμως χαρακτηριστικό ότι μέσα από τα τραγούδια αυτά αναδύεται η βαθύτατη αγάπη για τη ζωή.

Δ'. - Ιστορικά Τραγούδια. Ιστορικά θεωρούνται τα δημοτικά τραγούδια που έχουν ως θέμα τους ένα συγκεκριμένο γεγονός, εθνικό ή κοινωνικό, συνήθως επικαιρικό και θλιβερό (πολεμικές συγκρούσεις, πολιορκίες και αλώσεις πόλεων, επιδρομές ληστών και πειρατών, αιχμαλωσίες, επαναστάσεις και χαμένες μάχες, επιδημίες, πείνες και γενικά συμφορές όλων των ειδών).

Τα ιστορικά τραγούδια δημιουργήθηκαν κυρίως στα χρόνια μετά την Άλωση κατά τους αγώνες των Σουλιωτών ή της επανάστασης του 1821. Ελάχιστα αναφέρονται σε γεγονότα της εποχής μας (Μακεδονικός αγώνας, Μικρασιατική καταστροφή κτλ.).

Ε'. - Κλέφτικα τραγούδια. Τα κλέφτικα τραγούδια αποτελούν τη νεότερη και πιο πλούσια κατηγορία δημοτικών τραγουδιών. Είναι γέννημα της ζωής των κλεφτών και αρματολών την εποχή της τουρκοκρατίας. Γι' αυτό και προέρχονται από περιοχές της Ελλάδας, όπου δρούσαν οι κλεφταρματολοί: Πελοπόννησο, Στερεά, Ήπειρο, Θεσσαλία, Νότια Μακεδονία και Χαλκιδική. Εγκωμιάζουν τη ζωή και τα κατορθώματα των κλεφτών και αρματολών ή θρηνούν το θάνατό τους. Μολονότι όμως αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα, δεν είναι αφηγηματικά. Εκφράζουν τον θαυμασμό για την ανδρεία, τη «λεβεντιά» και την ανεξάρτητη ζωή μέσα στα σκοτεινά χρόνια της δουλείας.

Γ. ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΓΛΩΣΣΑΣ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

+ ΓΛΩΣΣΑ-ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ

+ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑ

+ ΓΡΑΠΤΟΣ-ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

+ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

+ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ

+ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ-ΜΟΔΑ

+ ΕΦΗΒΕΙΑ

+ ΠΡΟΤΥΠΑ-ΕΙΔΩΛΑ

+ ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ - ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΥΣ-ΧΑΣΜΑ ΓΕΝΕΩΝ

+ ΑΓΑΠΗ

+ ΓΕΛΙΟ

Δ. Τρόπος συνεξέτασης Ν. Γλώσσας-Λογοτεχνίας
σύμφωνα με το νέο ΦΕΚ (9.9.21)

ΘΕΜΑ Α	Από ΤΡΑΠΕΖΑ ΘΕΜΑΤΩΝ Αδίδακτο μη λογοτεχνικό	Μονάδες 35
1.Κατανόηση κειμένου ή συνοπτική απόδοση απόψεων-θέσεων που διατυπώνονται για ένα από τα πραγματευόμενα στο κείμενο θέματα.		10 μ.
2.Οργάνωση του λόγου (συνοχή, συνεκτικότητα, τρόποι ανάπτυξης, συλλογιστική πορεία)		10 μ.
3.Λειτουργία μορφοσυντακτικών δομών του κειμένου, επικοινωνιακές συνθήκες, πλαίσιο, στόχους, σημειωτικούς τρόπους, βασικές κειμενικές λειτουργίες, λεξιλόγιο, υφολογικά στοιχεία, στίξη, γλωσσικές ποικιλίες		15 μ.

ΘΕΜΑ Β ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑ μη λογοτεχνικό	Μονάδες 30
Παραγωγή κριτικού λόγου με τη μορφή κειμένου επιχειρηματολογίας (δημόσια ομιλία, επιστολή, άρθρο) έκτασης 350-400 λέξεων	

ΘΕΜΑ Γ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑ Αδίδακτο λογοτεχνικό	Μονάδες 20
Γλώσσα/μορφή: γλωσσικές επιλογές, λεξιλόγιο, έγκλιση, ρηματικό πρόσωπο, στίξη, εκφραστικά μέσα, ύφος, τόνος.	

ΘΕΜΑ Δ ΑΠΟ ΤΡΑΠΕΖΑ ΘΕΜΑΤΩΝ Λογοτεχνικό	Μονάδες 15
Ερμηνευτικός σχολιασμός του κειμένου, ανταπόκριση σε αυτό, στοχαστικές επισημάνσεις (αποδοχή ή απόρριψη) που αφορούν χαρακτήρες του κειμένου, θέσεις, στάσεις, ιδέες, αξίες, κοινωνικά περιβάλλοντα	

